

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Paula Häyrinen

MAATALOUDEN RAKENNEMUUTOS
KITEELLÄ VUOSINA 1985–2010

Opinnäytetyö
Helmikuu 2013

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Kevät 2013
Maaseutuelinkeinojen
koulutusohjelma
Sirkkalantie 12 A 2
80100 Joensuu
Puh. (013) 260 6900

Tekijä

Paula Häyrinen

Nimeke

Maatalouden rakennemuutos Kiteellä vuosina 1985 - 2010

Toimeksiantaja

ProAgria Pohjois-Karjala ja Kiteen kaupungin maaseututoimi

Tiivistelmä

Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat heijastuneet etenkin Itä- ja Pohjois-Suomen maatalouteen. Kiteellä tehtiin vuosina 1984–1985 maatalouden perustutkimus, johon kerättiin tiedot yli 1 000 maatilalta. Kattava aineisto tarjosi mahdollisuuden tutkia maataloudessa tapahtuneita muutoksia. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan Kiteen maatalouden rakennemuutosta vuosina 1985–2010.

Keski-Karjalan kuntien (Kitee, Kesälahti, Tohmajärvi ja Rääkkylä) EU-tukea hakeneille 670 maatalousyrittäjälle tehtiin kyselytutkimus kesällä 2010. Kyselyyn vastasi 130 yrittäjää, ja saadusta aineistosta tehtiin kaksi opinnäytetyötä. Toisen laati agrologiopiskelija Hannu Tuononen Keski-Karjalan maatalouden nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä. Kysely oli kvantitatiivis-kvalitatiivinen survey-tutkimus, jonka aineisto kerättiin postikyselynä. Kiteelle lähetettiin 274 kyselykaavaketta ja saatiin 58 vastausta. Vastausprosentti oli 21,2 %. Saatuja tuloksia esitettiin frekvensseinä, prosentteina ja keskiarvoina ja niitä havainnollistettiin taulukoina. Opinnäytetyössä tarkasteltiin lähemmin 11 kysymystä, jotka parhaiten kuvasivat tilojen nykytilaa. Niihin saatuja vastauksia verrattiin vuonna 1985 tehdyn kyselyn tuloksiin.

Kiteen maatalous perustuu kotieläintuotantoon. Moni tila lopetti tuotannon vuonna 1995 Suomen liittyessä Euroopan unioniin, ja tilamäärä on edelleen laskussa. Jatkavien tilojen peltopinta-ala on kasvanut ja viljelijöiden keski-ikä on hieman nuorentunut ja koulutustaso parantunut. Maatiloille on vaikea saada uusia yrittäjiä, ja alle 35-vuotiaiden viljelijöiden osuus on vain 5,3 %. EU-aikana viljanviljely on lisääntynyt ja kotieläintilojen määrä on vähentynyt. Metsätalous, luomutuotanto ja luonnon ja eläinten yhdistäminen hoivapalveluihin voivat lisätä maaseudun yritysmahtomuuksia.

Kieli Suomi

Sivuja 41 +1 liite

Asiasanat

kotieläintuotanto, maatalous, rakennemuutos

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
Spring 2013
Degree Programme
in Rural Industries
Sirkkalantie 12 A 2
FIN 80100 Joensuu
Tel. 358-013-260 6900

Author
Paula Häyriinen

Title Structural Changes of Agriculture in Kitee between 1985–2010

Commissioned by Organization of Development of Agriculture ProAgria North Karelia and the Rural Administration of Kitee

Abstract

Many changes in society have been reflected especially in the agriculture of eastern and northern Finland. A basic agricultural research was carried out on 1984–1985 in Kitee and data was collected on more than 1,000 farms. Comprehensive data provided an opportunity to examine the changes in agriculture. In this thesis the focus is on the structural change of agriculture between years 1985–2010.

The survey was sent to 670 farmers who applied for the EU subsidies in Central Karelia municipalities (Kitee, Kesälahti, Tohmajärvi and Rääkkylä), in the summer of 2010. The questionnaire was answered by 130 entrepreneurs, and two theses were based on this data. The other thesis was authored by an agronomist student Hannu Tuononen, with a title of 'Present and Future Situation of Farming in Central Karelia 2010'. The survey was a quantitative–qualitative study, and the data was collected by a mailed questionnaire. 274 questionnaires were sent to Kitee and 58 answers were given for a response rate of 21.2 %. The results were presented as frequencies, percentages and averages, and they were illustrated with tables. For the thesis, 11 questions were selected that best described the current state of the farms. The responses were compared to the 1985 survey results.

The agriculture of Kitee is based on livestock production. Many farms quit production in 1995 when Finland joined the European Union, and the number of farms has continued to decline. The cultivated area of the remaining farms has increased, and the average age of farmers is a little younger and the education of farmers has improved. It is difficult to get new entrepreneurs to farms, and the share of farmers under the age of 35 is only 5.3 %. During the years in the European Union, crop production has increased and the proportion of livestock farms has decreased. Forestry, organic farming and combining nature and animals to health care services may increase business opportunities in rural areas.

Language
Finnish

Pages 41
Appendix 1

Key words
agriculture, livestock production, structural change

Nimiö	
Tiivistelmä	
Abstract	
Sisältö	
1 Johdanto	6
1.1 Tutkimuksen tausta	6
1.2 Keskeiset käsitteet	8
2 Maatalouden rakennekehitys	10
2.1 Maatalouden rakennekehitys Suomessa ennen vuotta 1985	10
2.2 Maatalouden rakennekehitys Suomessa vuosina 1985 - 2010	13
2.3 Maatalouden rakenne Kiteellä vuonna 1985 - Kiteen kunnan maatalouden perustutkimuksen 1984 - 1985 tuloksia	19
2.4 Maatalouden rakennemuutos Kiteellä verrattuna koko Suomeen 1985 – 2010	21
3 Työn tarkoitus, tutkimusongelmat sekä aiheen rajaus	23
4 Tutkimuksen toteuttaminen: aineisto ja tutkimusmenetelmät ja analyysimenetelmät	24
4.1 Aineiston keruu ja kohde	24
4.1.1 Kyselytutkimus Keski-Karjalan maataloille	24
4.1.2 Kyselytutkimus Kiteen maataloille	25
4.2 Tutkimusmenetelmät	25
4.3 Aineiston käsittely ja analyysi	26
5 Tulosten tarkastelu ja tulkinta, tilojen nykytilanne Kiteellä	27
5.1 Yrittäjän ikä	27
5.2 Yrittäjäkumppanin ikä	27
5.3 Yrittäjän koulutustaso	28
5.4 Yrittäjäkumppanin koulutustaso	29
5.5 Tilan oma peltopinta-ala	30
5.6 Tilan vuokrattu peltopinta-ala	30
5.7 Tilan nykyinen tuotantosuunta	31
5.8 Tilan tuotantoeläimet, nykytilanne	32
5.9 Sukupolvenvaihdos	34
5.10 Tilan oma työvoima	34
5.11 Tilan palkattu työvoima	35
6 Pohdinta	36
6.1 Tarkastelu	36
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja virhemahdollisuudet	37
6.3 Tutkimuksen eettisyys	37
6.4 Toimenpidesuosituksien ja jatkotutkimusaiheet	38
Lähteet	40

Liitteet

Liite 1. Maatalouden nykytila ja tulevaisuuden näkymät Keski-Karjalassa

Kuviot ja taulukot

Kuvio 1. Maatilojen lukumäärä vuosina 1920–1994

Kuvio 2. Hevosten määrä Suomessa

Kuvio 3. Kotieläinten lukumäärä 1950–2009

Kuvio 4. Maatilojen lukumäärä peltosuuruusluokittain vuosina 1995–2010

Kuvio 5. Maatilojen lukumäärä ja keskipeltoala vuosina 1995–2010

Kuvio 6. Maatilojen tuotantosuunnat vuosina 1995–2010

Kuvio 7. Maatilojen keskimääräinen peltoala viljelijän iän mukaan vuonna 2010

Taulukko 1. Maatalousyrittäjien ikä, ikäluokittain vuonna 2010 Kiteellä

Taulukko 2. Maatalousyrittäjäkumppanien ikä, ikäluokittain vuonna 2010 Kiteellä

Taulukko 3. Maatalousyrittäjien koulutustaso vuonna 2010 Kiteellä

Taulukko 4. Maatalousyrittäjäkumppanien koulutustaso vuonna 2010 Kiteellä

Taulukko 5. Tilan oma peltopinta-ala kokoluokittain vuonna 2010 Kiteellä

Taulukko 6. Tilan vuokrattu peltopinta-ala kokoluokittain vuonna 2010 Kiteellä

Taulukko 7. Tilan tuotantosuunta Kiteellä vuonna 2010

Taulukko 8. Tilojen lukumäärä tuotantoeläinten mukaan Kiteellä vuonna 2010

Taulukko 9. Sukupolvenvaihdosten ajankohta Kiteellä vuonna 2010

1 Johdanto

Maatalous on ollut monenlaisten ja suurten muutosten alla viimeiset vuosikymmenet. Sotien 1939–1944 jälkeisen elintarvikepulan aikana maanviljelijöitä kannustettiin tehostamaan tuotantoa. Kehitettiin parempia lannoitteita ja satoisampia viljalajikkeita, viljely koneellistui ja traktorit syrjäyttivät lopulta hevoset maa- ja metsätalouden voimanlähteinä. Siirtolaiset asutettiin ja uusia pientiloja raivattiin ennen viljelemättömille alueille, eri puolille Suomea. Kiteelle perustettiin siirtolaisille ja rintamamiehille yhteensä noin 150 uutta tilaa. (Kiteen asutus... 2000, 14.)

Maaseudulla perheet olivat suuria 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla, ja työtä riitti kaikille. Pari vuosikymmentä myöhemmin nuoriso lähti etsimään töitä ja kouluttautumaan, ja maaseutu alkoi tyhjentyä. Vanhempi sukupolvi jäi asumaan tiloille tai muutti kirkonkylään lähemmäs palveluita. Yhteiskunnan rakenteen muutos ja teollistuminen heijastuivat myös maaseudulle.

1.1 Tutkimuksen tausta

Opinnäytetyöni aiheena on maataloudessa tapahtuneet muutokset Kiteellä vuosien 1985–2010 välillä. Opinnäytetyöni pohjana on vuosina 1984–1985 tehty Kiteen kunnan maatalouden perustutkimus, johon on kerätty tiedot kaikilta tuolin Kiteellä olleelta yli 1 000 maatilalta. Kattava ja valmis aineisto herätti kiinnostukseni tutkia, millaisia muutoksia maataloudessa on tapahtunut ja miten kiteeläistilat ovat muutoksista selviytyneet verrattuna muuhun Suomeen.

Kiteen lisäksi muutkin Keski-Karjalan alueen kunnat, Kesälahti, Rääkkylä ja Tohmajärvi, sekä ProAgria Pohjois-Karjalan meneillään olevat Maitoa markkinoille - ja Pellot tuottamaan -hankkeet lähtivät mukaan suunnittelemaan maatilakyselyä ja tukemaan sen toteuttamista kesällä 2010. Maatilakyselyn tarkoituksena oli kartoittaa muun muassa Keski-Karjalan maatilojen tämänhetkinen peltopinta-ala, yrittäjien ikäluokka, tuotantosuunta sekä heidän tulevaisuuden näkymänsä.

Opinnäytetyön ohjaajana toimi lehtori Anne Poutiainen. Sidosryhmiä olivat Pro-Agria Pohjois-Karjala, Karelia-ammattikorkeakoulun¹ Biotalouden keskus, maatilayrittäjät, Keski-Karjalan alueen kunnat ja kuntien maaseututoimet. Lisäksi sidosryhmiin kuuluivat Hyvinvoinnissa maaseudun voima -hanke, ItäMaito OK, Kiteen Meijeri Oy, Kiteen Seudun OP (Kitee ja Tohmajärvi), Rääkkylän OP ja Kesälahden OP.

Esittelen aluksi Suomen maatalouden rakennekehitystä ennen vuotta 1985 sekä vuosina 1985–2010. Sen jälkeen esittelen Kiteen maatiloille vuonna 1985 tehdyn tutkimuksen tuloksia ja lopuksi vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen sekä sen tulokset. Pohdinnassa käyn läpi maatalouden rakennemuutosta Kiteellä verrattuna muuhun Suomeen. Haen vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Onko tilojen koko kasvanut? Onko yrittäjien ikä nuorentunut? Onko yrittäjien koulutustaso parantunut? Onko tiloilla jatkajia? Milloin sukupolvenvaihdos on ajankohmainen? Miten maatalouden rakennemuutos näkyy Kiteellä verrattuna muuhun Suomeen?

Oletus on, että tilojen määrä on 25 vuoden aikana vähentynyt, tilakoko kasvanut ja tilakohtainen eläinmäärä lisääntynyt. Alueella keskitytään pääasiassa maidontuotantoon ja rehujen tuottamiseen nautaeläimille. Tuotannosta luopuvien tilojen pellot myydään tai vuokrataan jatkaville tiloille. Viljelijäväestön ikärakenne on oletettavasti nuorentunut ja koulutustaso parantunut, samalla kun yhä useampi viljelijä hankkii lisäänsioita tilan ulkopuolelta. Oletuksena on myös, että jatkajien saaminen maatalousyrityksiin on entistä hankalampaa ja sukupolvenvaihdosten määrä vähenee.

Olen rajannut tulevaisuuden näkymät pois opinnäytetyöstäni sen vuoksi, että agrologiopiskelija Hannu Tuononen käsittelee aihetta omassa opinnäytetyössään. Hän käyttää työssään samaa, yhdessä vuonna 2010 hankkimaamme tutkimusaineistoa.

---

¹ Opinnäytetyössä käytetään selkeys- ja yhdenmukaisuussyistä Karelia-ammattikorkeakoulu- ja Karelia-amk-sanamuotoja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu- ja PKAMK -termien asemesta.

1.2 Keskeiset käsitteet

CAP. Common Agricultural Policy eli Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikka. Sen avulla ohjataan jäsenmaiden maataloustuotantoa ja tuotteiden markkinoita. Unionin sisäisten hintojen aleneminen määrätyn tason alapuolelle estetään julkisin interventioin ja tuontielintarvikkeiden hintataso kohotetaan EU-hintojen tasolle tullien avulla. Ylijäämätuotanto viedään EU:n vientituen avulla kolmansiin maihin. Maataloutta tuetaan rahallisesti markkina- ja tilatukien avulla sekä rahoittamalla maaseudun kehittämistoimenpiteitä.

Maatalouden rakennemuutos on yhteiskunnan rakenteen muutoksista johtunut, maataloudessa tapahtunut rakenteellinen muutos, jolle on ollut ominaista maatilojen lukumäärän ja tilojen työvoiman vähentyminen, tuotannon tehostuminen ja koneellistuminen, tilojen ja tuotantoyksiköiden koon kasvaminen ja tuotannon erikoistuminen. Maatalouden rakennemuutos on aiheuttanut yhteiskunnallisia, varsinkin työvoima- ja aluepoliittisia, vaikutuksia.

Maidon kaksihintajärjestelmä otettiin Suomessa käyttöön vuonna 1985. Sen tarkoituksena oli rajoittaa maidontuotannon lisäämistä ja estää uusien maidontuottajien tulo alalle. Tiloille asetettiin maitokiintiöt, jotka vastasivat kunkin tilan vakiintuneesti tuottamaa maitomäärää. Kiintiön ilmoittamaan enimmäismäärään saakka maidosta maksettiin korkeampaa tuottajahintaa. Ylimenevältä osalta maksettiin vain maidon maailmanmarkkinahinta.

Maitokiintiöjärjestelmä. Vuonna 1995 Suomi siirtyi EU:n kiintiöjärjestelmään, jossa asetettiin tila- ja maakohtaiset maidontuotantokiintiöt. Suomen kiintiöksi määritettiin 2 342 milj. kg meijerimaitoa ja 10 milj. kg:n suoramyyntikiintiö. Kiintiön ylittävältä osuudelta tuottaja maksaa kiintiön ylitysmaksua.

Pellonvarausjärjestelmä on vuosina 1969–1974 käytössä ollut, maataloustuotannon vähentämiseen tähdännyt tuotannonohjaustoimi, jossa viljelijälle maksettiin korvausta siitä, että hän jätti peltonsa viljelemättä kolmen vuoden ajaksi. Sopimusta voitiin jatkaa enintään kahdesti. Viljelemättömiä maita alettiin kutsua pakettipelloiksi. Pellot sai metsittää, ja omaan kulutukseen sai kasvattaa peru-

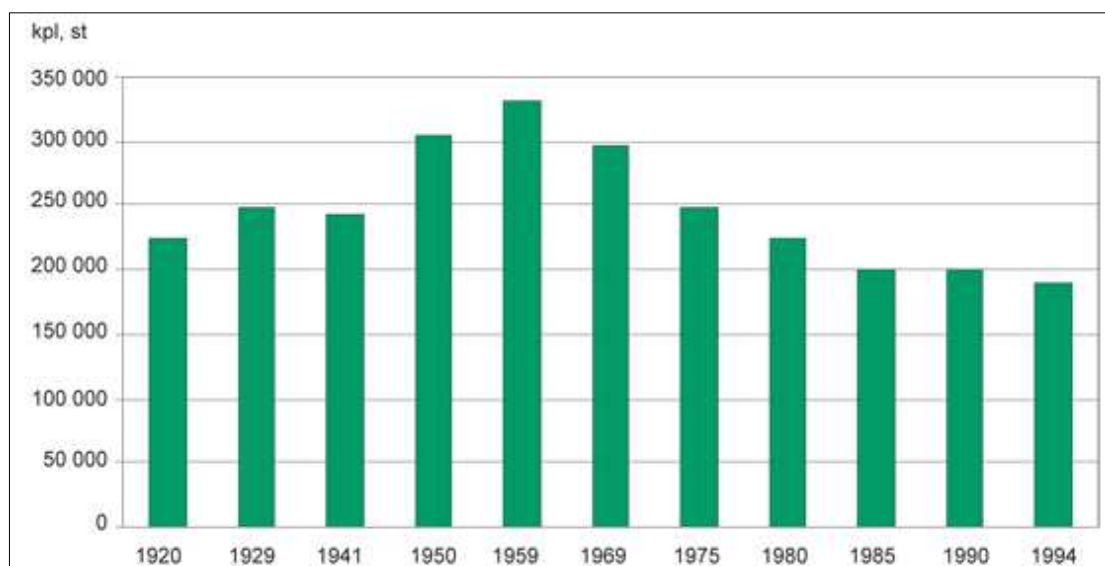
naa ja kasviksia. Sopimuspelloilla hevosten ja lampaiden laidunnus oli sallittua ja heinää sai korjata talvirehuksi. (Granberg 2004, 168, 171, 172.)

WTO. World Trade Organization eli maailman kauppajärjestö. Siihen kuuluu nykyisin 153 jäsenvaltiota, jotka muodostavat yhdessä yli 95 % koko maailman kaupasta. Tärkein tavoite on maailmankaupan vapauttaminen poistamalla tuontitullit ja vientituet.

2 Maatalouden rakennekehitys

2.1 Maatalouden rakennekehitys Suomessa ennen vuotta 1985

Suomen pientilavaltainen maatalous on menneinä vuosikymmeninä käynyt läpi useita rakenteellisia muutoksia. Toisen maailmansodan jälkeen vallitsi elintarviketarve, ja asutuspolitiikka suosi tilamäärän kasvua ja pellonraivausta. (Vihinen 2004, 255.) Tilojen lukumäärä lisääntyi 1950-luvulla, ja saavutti huippunsa saman vuosikymmenen lopulla, jolloin Suomessa oli noin 330 000 maatilaa (kuvio 1).

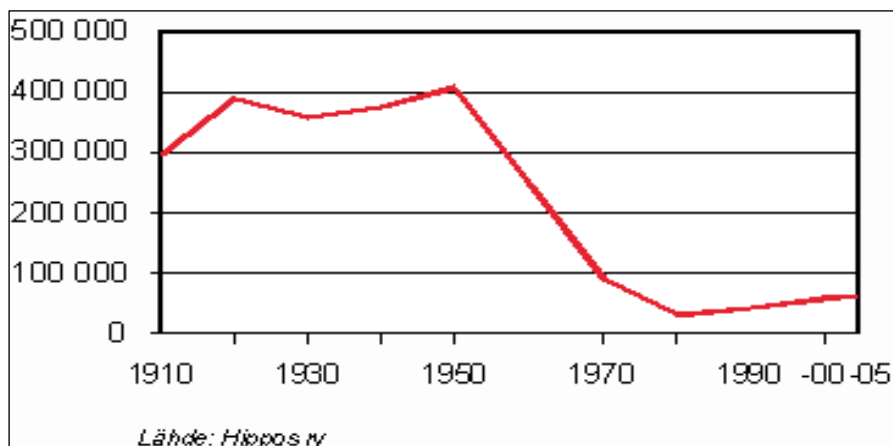

Kuvio 1. Maatilojen lukumäärä vuosina 1920–1994 (Tike 2011)

Maataloustyö muuttui uudenlaiseksi. Neuvonta lisääntyi, lannoitteet ja kasvisuojeluaineet yleistyivät ja kasvi- ja eläinlajikkeiden jalostus kehittyi. Tuotanto kasvoi kemikaalien käytön ansiosta, ja työvoiman tarve maataloilla väheni koneiden yleistyessä. Maatalous muuttui elämäntavasta elinkeinoksi. (Vihinen 2004, 256–258.)

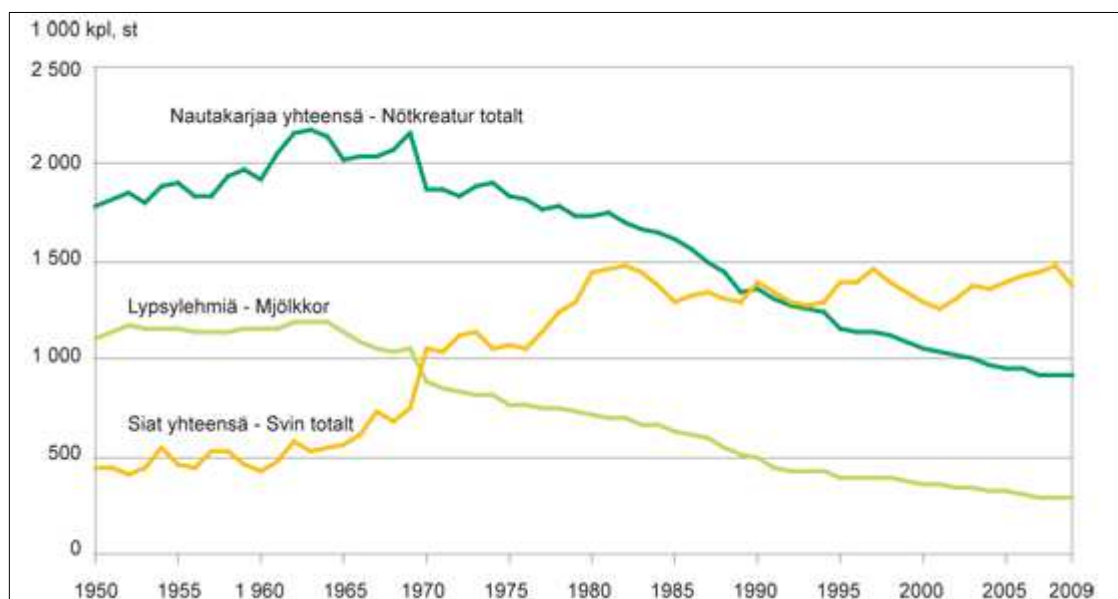
Koneellistumisen myötä hevosten käyttö maa- ja metsätaloudessa väheni voimakkaasti 1950-luvun alun jälkeen, ja hevosten määrä alkoi nopeasti vähentyä. Hevosia oli Suomessa sodan jälkeen enimmillään miltei 410 000, ja siitäkin huo-

limatta, että 50 000 hevosta oli luovutettu sotakorvauksena Neuvostoliittoon. Kuvio 2 esittää, kuinka hevosten määrä väheni 1980-luvun lopulle saakka, jolloin Suomessa oli enää 31 500 hevosta. (Lith 2006.)

Kuvio 2. Hevosten määrä Suomessa (Hippos ry 2006)

Tuotannon tehostuessa ongelmaksi muodostui maataloustuotteiden ylituotanto. Puhuttiin voi- ja munavuorista. 1960-luvun lopulla useat poliittiset ratkaisut kiihdyttivät maaltamuuttoa ja maaseudun rakennemuutosta. Esimerkiksi pellonvarauskorvaus ja lehmien teurastuspalkkio otettiin käyttöön. (Granberg 2004, 170–171.) Näiden toimien seurauksena lypsylehmien ja nautakarjan lukumäärä aleni selvästi heti 1970-luvun alussa. Sikojen määrä sen sijaan lisääntyi merkittävästi (kuvio 3).

Kuvio 3. Kotieläinten lukumäärä 1950–2009 (Tike 2011)

Eniten julkisuutta herätti vuonna 1969 käyttöön otettu pellonvarausjärjestelmä, jossa viljelijälle maksettiin korvausta siitä, että hän jätti peltonsa kolmen vuoden ajaksi viljelemättä. Näitä pakettipeltosopimuksia solmi yli kymmenesosa Suomen maatiloista. Erityisesti ikääntyneet pienviljelijät Pohjois-Suomessa ja muilla kehitysalueilla liittyivät järjestelmään. Pellonvarausjärjestelmän avulla pystyttiin huonoja peltoja metsittämään, ja niille myönnettiin 10–25 vuoden verovapaus. 1970-luvulla metsitettiin yhteensä 80 000 hehtaaria peltoa. (Granberg 2004, 172.)

Maatalouden piiristä siirtyi sivuun Pohjois- ja Itä-Suomessa kokonaisia kyläkuntia. Luopumissopimuksen tehneistä pääosa jäi asumaan tiloilleen. Nuoremman väen muuttoliike suuntautui Etelä-Suomen teollisuuspaikkakunnille ja Ruotsiin. (mts. 173–174.) 1970-luvulla astuivat voimaan luopumis- ja sukupolvenvaihdoseläkkeet. Vuonna 1977 tuli voimaan maatilalaki, joka käytännössä esti uusien maatilojen muodostamisen. Samalla se mahdollisti monipuolisen maatilojen kehittämistoiminnan. (Hukka 2000, 22–23.)

1980-luvulla maataloudessa elettiin voimakasta kehittämisen aikaa, vaikka maatalouden ylituotanto-ongelmat ja viljelijäväestön ikääntyminen koettiin uhkakiteiksi. Maidon ylituotantoa pyrittiin leikkaamaan tuotannonrajoituksin ja otta-

malla käyttöön maidon kaksihintajärjestelmä vuonna 1985. Sen tarkoituksena oli rajoittaa maidontuotannon lisäämistä asettamalla tilakohtaiset maitokiintiöt ja estää uusien maidontuottajien tulo alalle. Maidontuotanto supistui kaksihintajärjestelmän ansiosta runsaalla viidenneksellä muutamassa vuodessa, ja pari vuotta myöhemmin myös kananmunille säädettiin kiintiöt. (Granberg 2004, 184–185.)

Vuonna 1984 Suomessa tuotettiin maitoa 3 123,7 miljoonaa litraa, josta meijeriin toimitettiin 2 935,3 miljoonaa litraa. Maidonlähettäjiä oli yhteensä 70 073. (Rasila 2004, 467.) Vuonna 1985 Suomessa oli 200 450 maatilaa, joiden keskimääräinen peltopinta-ala oli 12,1 hehtaaria. (Vihinen 2004, 261)

2.2 Maatalouden rakennekehitys Suomessa vuosina 1985 - 2010

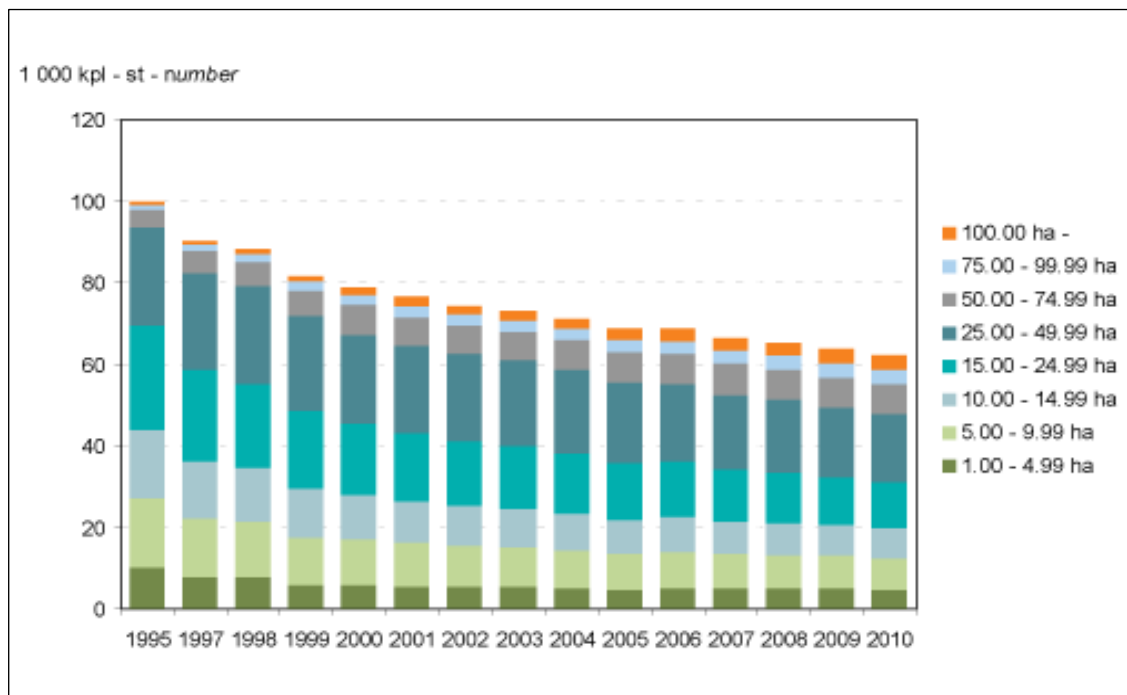
Maaseutua kehitettiin vilkkaasti 1980-luvulla. Vuonna 1987 maaseutuelinkeinohallinto alkoi rahoittaa maaseudun pienyrityshankkeita. (Hukka 2000, 24.) 1980-luvulla maatalouspolitiikka oli vakaata maataloustulojärjestelmän ja tuontisuojan ansiosta. Korkeista tuottajahinnoista huolimatta maatalous ei ollut kovin kannattavaa, koska tuotantokustannukset olivat korkeita, välimatkat pitkiä ja tilat pieniä. Korkeat tuottajahinnat lisäsivät ylituotantoa, ja viljelijöiltä kerättiin markkinomismaksuja viennin rahoittamiseksi. Suomalaisen ruuan kalleutta moitittiin. (Laurila 2004, 351–353.)

Suomen maatalous siirtyi EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) piiriin vuoden 1995 alussa. Samalla maatalouden taloudellinen toimintaympäristö muuttui lyhyessä ajassa suljettujen markkinoiden taloudesta avoimille ja kilpailuille markkinoille. Maatalouden harjoittamisen edellytykset olivat Suomessa paljon huonommat kuin eteläisemmissä EU-maissa. Kasvukausi oli lyhyempi ja esimerkiksi viljasadot lähes puolta pienemmät kuin Keski-Euroopassa. Suomen maatalouden epäedullinen, pientilavaltainen rakenne, harva asutus ja pitkät välimatkat rasittivat suomalaisen maatalouden kilpailukykyä. (Niemi & Ahlstedt 2010, 5.)

Epäedullisissa oloissa toimivaa maataloutta tuetaan EU:ssa mm. maaseutu- ja sosiaalipoliittisista syistä. Vuoristoisten ja epäedullisten maatalousalueiden tuotantoa ylläpidetään erityisen tukijärjestelmän avulla. Alenevia tuottajahintoja ja pohjoisista luonnonolosuhteista johtuvia haittoja kompensoidaan erilaisilla tuilla, jotta kotimainen tuotanto voisi menestyä EU:n yhteismarkkinoilla. Tuen merkitys maatalouden tulonmuodostuksessa on ollut Suomessa suurempi kuin muissa EU-maissa. Maaseudun asutuksen säilyttäminen on ollut tärkeä tavoite niin EU:ssa kuin Suomessakin. (Niemi & Ahlstedt 2010, 5.)

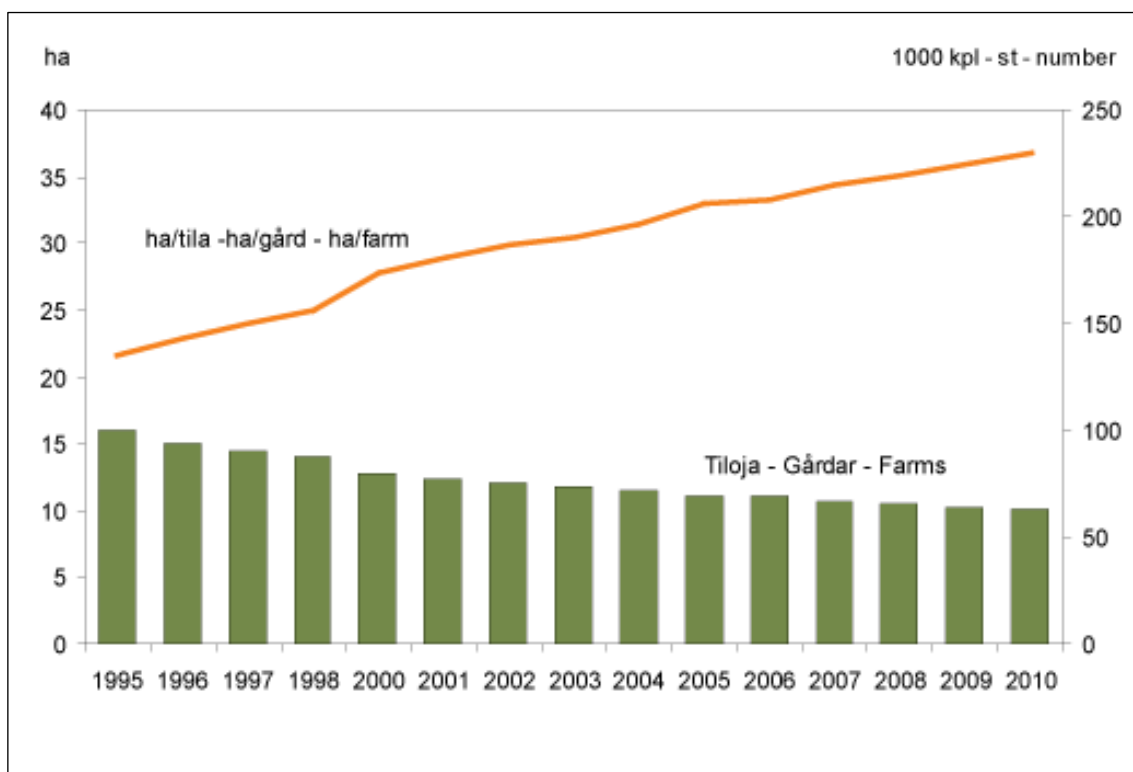
EU-jäsenyyden myötä maatalouspolitiikasta alettiin päättää EU-maiden kesken, ja kansalliset toimenpiteet sekä kansallisen rahoituksen käyttö oli hyväksyttävä EU:n komissiossa. Maatalouspolitiikka muuttui suurempia tilakokoja suosivaksi ja maakohtaisesta elintarvikeomavaraisuustavoitteesta luovuttiin. EU:ssa markkinoiden tasapainottaminen oli kaikkien jäsenmaiden yhteinen asia. Monien tuotteiden tuotantoa säännöstelltiin kiintiöiden avulla ylituotannon hillitsemiseksi. (Laurila 2004, 358–359.)

Suomen EU-jäsenyyden aikana EU:n maatalouspolitiikka uudistui vuosina 1999 ja 2003 pääosin maailmankaupan neuvottelujen aiheuttamien paineiden alla, ei niinkään elinkeinon lähtökohdista. Kuluttajat vaativat laadukkaita ja turvallisia elintarvikkeita, ja yhteiskunta asetti toiveen viihtyisästä elinympäristöstä. (Laurila 2004, 359.) Vuonna 2007 alkanut uusi ohjelmakausi toi mukanaan uuden ympäristötuen ja eläinten hyvinvointituen. Vuosien 2001–2013 aikana käytävien WTO -neuvottelukierrosten aikana tullaan sopimaan EU:n vientitukien käytöstä ja tuontisuojan alentamisesta. (Niemi, Huan-Niemi & Niemi 2010, 3.)

Kuvio 4. Maatilojen lukumäärä peltosuuruusluokittain vuosina 1995–2010 (Tike 2012)

Viidentoista EU-jäsenyysvuoden aikana maatilojen määrä vähentyi Suomessa yli 33 prosenttia. Vuonna 1994 yli yhden peltohehtaarin suuruisia tiloja oli noin 100 000 kappaletta, kun tukea hakeneita maatiloja vuonna 2010 oli hieman yli 63 700 kappaletta. Etenkin pienten, alle 15 peltohehtaarin tilojen lukumäärä väheni selvästi jo muutaman ensimmäisen EU-jäsenyysvuoden aikana. Samalla suurten, yli 100 peltohehtaarin tilojen määrä alkoi hitaasti kasvaa (kuvio 4).

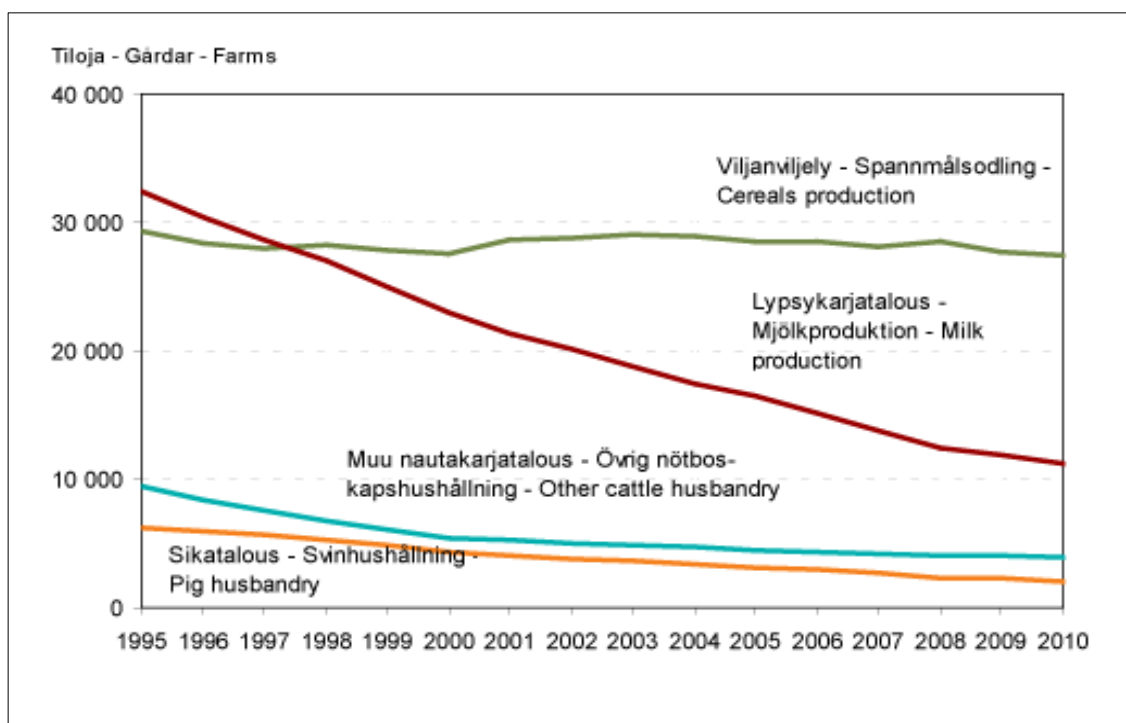

Kuvio 5. Maatilojen lukumäärä ja keskipeltoala vuosina 1995–2010 (Tike 2012)

Tilamäärän vähentyessä tilojen keskikoko suurentui. EU-jäsenyyden 15 ensimmäisen vuoden aikana aktiivitulojen keskikoko kasvoi 54 %, alle 23 peltohehtaaria lähes 35 hehtaariin (kuvio 5). Tästä kasvusta noin kaksi kolmasosaa tapahtui peltoa vuokraamalla. (Niemi & Ahlstedt 2010, 6.)

Tilamäärä aleni keskimäärin 3 %:n vuosivauhdilla, kotieläintiloilla vielä tätäkin nopeammin. Maidontuotantotilojen määrä vähentyi 7 %:n vuosivauhdilla (Niemi & Ahlstedt 2005, 6.) Suomessa oli vuonna 2010 noin 10 000 lypsykarjatilaa. Kuvio 6 havainnollistaa lypsykarjatalouden vähenemisen muihin tuotantosuuntiin verrattuna EU-jäsenyyden aikana. Maa- ja metsätalouden ohella joka kolmas tila harjoitti muuta yritystoimintaa, joten maaseudun muu yritystoiminta oli merkittävä työllistäjä ja lisäansion lähde. (Niemi & Ahlstedt 2010, 6.)

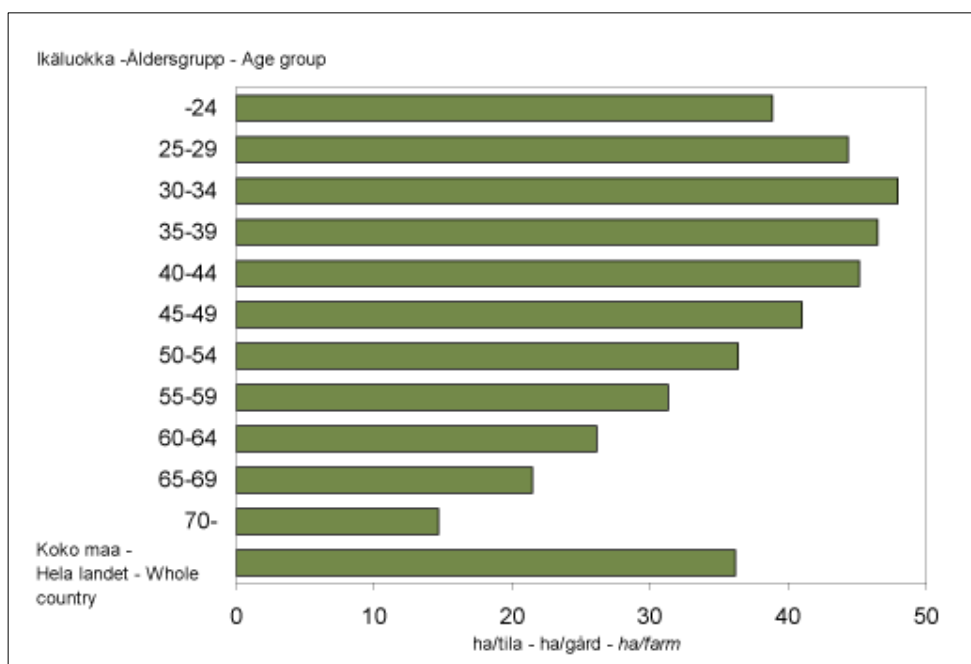

Kuvio 6. Maatilojen tuotantosunnat vuosina 1995–2010 (Tike 2012)

Viljelijöiden keski-ikä oli tukea saaneilla tiloilla 51,1 vuotta vuonna 2009. Vuodesta 1995 viljelijöiden keski-ikä oli kohonnut noin kolmella vuodella. Syynä oli sukupolvenvaihdosten väheneminen. (Niemi & Ahlstedt 2010, 22.)

Vuonna 2010 keskimääräinen peltopinta-ala 30–39-vuotiaiden viljelijöiden ikäluokissa lähenteli 50 hehtaaria. Alle 50-vuotiailla viljelijöillä keskimääräinen peltopinta-ala oli yli 40 hehtaaria. Yli 50-vuotiaiden ikäluokissa keskimääräinen peltopinta-ala vaihteli 15–36 hehtaarin välillä (kuvio 7). Tämä kuvasti sitä, ettei vanhimmissa ikäluokilla ollut tarvetta laajentaa peltopinta-alaa, kun taas nuorimmilla viljelijäikäluokilla tarve oli päinvastainen.

Kuvio 7. Maatilojen keskimääräinen peltoala viljelijän iän mukaan vuonna 2010 (Tike 2012)

EU-jäsenyyden aikana Suomen maatalouden tuotantorakenne muuttui huomattavasti. Kotieläintilojen määrä ja osuus kaikista tiloista vähentyi samaan aikaan kun kasvinviljelytilojen osuus kasvoi. Vuonna 2009 tukea hakeneista tiloista 29 % oli kotieläintiloja ja 65 % kasvintuotantotiloja. Vastaavat luvut vuonna 1995 olivat 52 % ja 39 %. Tuotannon kokonaisarvolla mitattuna lypsykarjatalous oli edelleen Suomen maatalouden merkittävin tuotantosuunta. (Niemi & Ahlstedt 2010, 23.)

Rakennekehityksen myötä maatalouden tuottavuus parantui. Tuotantorakenteen muutos heijastui peltojen käyttöön siten, että nautakarjatilojen määrän vähentyminen johti nurmialan pienenemiseen ja viljanviljelyalan kasvamiseen. Erietyisesti leipäviljan viljelyala kasvoi tasaisesti koko EU-jäsenyyden ajan. (Niemi & Ahlstedt 2010, 7.) Tilojen keskikoon kasvusta huolimatta peltolohkojen pieni koko rajoitti tehokkaiden koneiden hyödyntämistä. Peltolohkojen keskikoko oli vuonna 2009 keskimäärin 2,4 hehtaaria. (mts. 21.)

2.3 Maatalouden rakenne Kiteellä vuonna 1985 - Kiteen kunnan maatalouden perustutkimuksen 1984 - 1985 tuloksia

Kiteellä tehtiin kunnan maatalouden perustutkimus vuosina 1984–1985. Sen avulla haluttiin selvittää maatalouden sen hetkinen tilanne peltojen, metsien, rakennusten ja työvoiman osalta. Samalla pyrittiin selvittämään edellytykset maatalouden tuottavuuden kohoamiseen ja maaseudun väestöpohjan säilymiseen. Tutkimus tuki myös kuntasuunnittelua maatilatalouden osalta. Tiedot kerättiin postikyselynä sekä kyliltä valittujen yhdyshenkilöiden avustuksella kaikilta vähintään kahden peltohehtaarin suuruisilta tiloilta. Maatalouden perustutkimuksella saatiin tietoja 1 089 asutulta tilalta ja 410 autiotilalta. (Kiteen kunnan M-ryhmä 1985, 1–4.)

Maatalouden perustutkimuksen mukaan maa- ja metsätalous oli Kiteen elinkeinoryhmistä suurin ja vuonna 1984 sen piirissä työskenteli 30 % ammatissa toimivasta väestöstä. Maa- ja metsätalouden suhteellinen osuus oli kuitenkin supistunut edeltäneiden vuosikymmenten aikana ja maa- ja metsätalousväestön osuuden ennustettiin vähenevän hitaasti edelleen. Kiteen kuntaa kuvailtiin yhdeksi Pohjois-Karjalan teollistuneimmista maalaiskunnista ja palveluiden osalta kaupunkitasoiseksi. (Kiteen... 1985, 8–9.)

Vuonna 1984 tehdyn viljelijähaastattelun mukaan kiteeläisten maatalojen keskimääräinen pinta-ala oli 42 hehtaaria. Tästä peltoa oli 8,4 hehtaaria ja metsää 30,2 hehtaaria. Kiteen 1 231 haastatellusta tilasta lähes 70 % oli alle 10 peltohehtaarin tiloja. Yli 20 hehtaaria peltoa oli vain 62 tilalla eli 5 % tiloista. Pelkkiä metsätiloja oli 121 kappaletta. Monella tilalla metsätalouden osuus tilan tuotosta oli merkittävä. Kiteen metsistä oli yksityisomistuksessa 90 % vuonna 1984. (mts. 13–14.)

Vuokrattua peltoa oli käytössä 213 tilalla yhteensä 1 024 hehtaaria. Keskimäärin vuokrapeltoa oli 4,8 hehtaaria tilaa kohti. Vuokrasopimukset olivat huomattavalla osalla suullisia ja vain yhden satokauden mittaisia. Tämä johtui siitä, että vuokralle antaja menetti taloudellisia etuja, esimerkiksi pinta-alalisiä. (mts. 23.)

Vuoden 1985 tutkimuksen mukaan halukkuutta peltoalan lisäämiseen vuokraamalla tai ostamalla oli noin 300 tilalla, keskimäärin 7 hehtaaria tilaa kohti. Viljelystä luopuvilla tiloilla ei sen sijaan ollut pellon myyntihalukkuutta ja poisvuokraaminen sopi alle kymmenelle tilalle. (mts. 16.) Poisvuokrattua peltoa oli 130 tilalla yhteensä noin 600 hehtaaria (mts. 24).

Kiteen maatalous perustui voimakkaasti kotieläintuotantoon, ja pääosa tuloista saatiin maidosta. Vuonna 1984 Kiteellä oli 588 maidonlähettäjä. Maitoa tuotettiin yhteensä 26 104 422 litraa eli 44 395 litraa tuottajaa kohden. Kitee oli yksi suurimmista maidontuottajista Suomessa. Keskimäärin tiloilla oli 9,4 lypsylehmää. (mts. 1, 39, 41).

Maidon lisäksi Kiteellä tuotettiin naudanlihaa, ja karjanrehu pyrittiin tuottamaan kotovaraisesti alueen pelloilla (Kiteen... 1985, 1). Sianlihan ja kananmunantuotanto, perunantuotanto ja viljanviljely olivat selvästi vähäisemmässä asemassa verrattuna nautakarjatalouteen.

Kiteen maatalouden perustutkimuksen mukaan vuonna 1984 viljelijöiden keski-ikä oli 52,4 vuotta, ja puolison ikä keskimäärin 47,8 vuotta. Vanhin viljelijä oli 91-vuotias, nuorin 19-vuotias. Viljelijöistä oli 35-vuotiaita 13,5 % ja yli 65-vuotiaita 19,5 %. Viljelijöistä 67 % oli 35–65-vuotiaita. Yli 30 peltohehtaarin tiloilla viljelijän ikä oli keskimäärin 42,6 vuotta. (mts. 33–34.)

Kiteen maatalouden perustutkimuksen mukaan vuonna 1985 jonkinasteista ammattikoulutusta oli vain 20 %:lla viljelijöistä. Suurimmalla osalla ei ollut koulutusta, joten tutkimuksen tehnyt Kiteen kunnan M-ryhmä totesi, että näiden viljelijöiden teoreettinen ja käytännön ammattitaito oli riittämätön tehokkaaseen ja taloudelliseen maataloustuotantoon. Ammatillisia tietoja ja taitoja oli lisätty järjestämällä lyhytaikaisia kursseja, retkiä ja opintopiirejä. Uusien päätoimisten viljelijöiden oli hankittava maatalousalan koulutusta ennen sukupolvenvaihdosta. (mts. 73.)

Viljelijäväestöä vapautui muiden elinkeinojen pariin, kun yhteiskunnan voimakas rakennemuutos heijastui myös maaseudulle. Perinteisen tuotannon tehostami-

nen oli pienillä maatiloilla vaikeaa. Maatalouteen liittyvät sivuelinkeinot, kuten maatilamatkailu ja koneurakointi, tarjosivat maatilayrittäjille lisätuloja tai uuden ammatin. (mts. 1.)

2.4 Maatalouden rakennemuutos Kiteellä verrattuna koko Suomeen 1985 – 2010

Maatalouden toimintaympäristö- ja rakennemuutokset vaikuttivat eniten Itä- ja Pohjois-Suomen viljelyalaan. Sivutoimisuus maanviljelijätalouksissa lisääntyi edelleen etenkin kasvinviljelytiloilla. (Rikkonen, Aakkula & Kaivo-oja 2008.)

Lypsykarjatiloja on suhteellisesti eniten Itä- ja Pohjois-Suomessa, noin 31 %:n osuudella alueen tiloista. Itä-Suomessa kasvinviljelytilojen osuus vuonna 2009 oli noin 49 %, lypsykarjatilojen noin 31 %, naudanlihantuotantotilojen noin 10 %, sikatilojen 1,4 %, siipikarjatilojen 0,4 % ja muiden tilojen osuus vajaa 8 %. Muu tuotanto sisältää lammis-, mehiläis- ja hevostilat sekä vihannesten ja marjojen viljelyyn. (Niemi & Ahlstedt 2010, 23.)

Vuonna 1969 alkanut pellonvaraussovimusten teko sekä muut tuotannonrajoitustoimet 1970-luvulla vähensivät Kiteellä maidontuottajien määrää rajusti. Kiteellä oli vuonna 1969 yhteensä 1 500 maidontuottajaa. Vuoden 1994 lopussa jäljellä oli 288 maidonlähettäjää eli vajaat 20 %. Tästä huolimatta Kiteellä tuotettiin maitoa vuonna 1994 vielä 19,6 milj. litraa, vain noin 1 milj. litraa vähemmän, kuin vuonna 1969. (Hukka 2000, 21.)

Maidontuotanto päinvastoin kasvoi vuoteen 1984 saakka, jolloin Kiteeltä toimitettiin meijereihin maitoa noin 26 milj. litraa. Tilakohtaisten maitokiintiöiden eli maidon kaksihintajärjestelmän voimaantulon myötä vuonna 1985 maidontuotanto kääntyi laskuun. Vuoden 1999 lopussa Kiteellä oli 194 lypsykarjatilaa, joilta toimitettiin meijereihin maitoa yhteensä 18,5 milj. litraa. (Hukka 2000, 21.)

Maaseutua kehitettiin vilkkaasti 1980-luvulla. Perusmaataloudenkin kehittämistoiminta ja lainoitus olivat Kiteellä huipussaan vuosina 1986 ja 1987. Tuolloin tehtiin sukupolvenvaihdoskauppoja noin 40 tilalla vuosittain. Kitee oli yhtenä

pilottikuntana vuonna 1986 käynnistyneessä maatalouslautakuntien ATK-toimintojen kehittämisprojektissa, ja vuonna 1987 maaseutuelinkeinohallinto alkoi rahoittaa maaseudun pienyrityshankkeita. (Hukka 2000, 24.)

Taloudellinen lamakausi 1990-luvulla sekä sopeutumisvaikeudet liityttäessä EU:hun lamaannuttivat maatalouden kehittämistoimintaa. Vuonna 1995 EU:hun liittymisen myötä tuotteiden hinnat laskivat romahdusmaisesti. EU:hun liittymisen merkitti viljelijöille paperityön moninkertaistumista pelto- ja eläinrekistereihin, perehtymistä EU:n tukijärjestelmiin, monimutkaisten tukihakemusten pik-kutarkkaa täyttämistä ja valvontoihin sopeutumista. (Hukka 2000, 25.)

3 Työn tarkoitus, tutkimusongelmat sekä aiheen rajaus

Maatalouden nykytila ja tulevaisuuden näkymät Keski-Karjalassa -maatilakyselyn tarkoituksena oli kartoittaa keskikarjalaisten maatalojen nykytilaa, tulevaisuuden suunnitelmia ja yhteistyöhalukkuutta. Tutkimuksen toimeksiantajana oli Maitoa markkinoille -hanke sekä Pellot tuottamaan -hanke ja Keski-Karjalan maataloushallinto sekä Kiteen kunta. Kyselyn toteuttivat Karelia-ammattikorkeakoulun maaseutuelinkeinojen koulutusohjelman aikuisagropiisopiskelijat Paula Häyrinen ja Hannu Tuononen. Maatilakysely ja sen vastauksien yhteenvedon laatiminen liittyivät osana heidän opinnäytetöihinsä.

Opinnäytetyö käsittelee Kiteen maatalouden rakennekehitystä vuodesta 1985 vuoteen 2010. Aiheen rajaus perustui Kiteen maaseututoimen toiveeseen hyödyntää olemassa olevaa maatalouden perustutkimusta vuosilta 1984–1985 sekä opiskelijan kiinnostukseen tutkia tilarakenteen kehitystä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia muutoksia maataloustuotannon rakenteessa, kuten tilakoossa, tilamäärässä, tuotantosuunnissa, viljelijöiden ikärakenteessa ja koulutustasossa, oli tapahtunut ja mitkä seikat olivat mahdollisesti vaikuttaneet kehitykseen.

4 Tutkimuksen toteuttaminen: aineisto ja tutkimusmenetelmät ja analyysimenetelmät

4.1 Aineiston keruu ja kohde

Maatilakysely toteutettiin Keski-Karjalan kunnissa eli Kesälähdellä, Kiteellä, Rääkkylässä ja Tohmajärvellä, koska haluttiin kerätä Kiteen lisäksi tietoa suuremmalta alueelta toimeksiantajan tarpeita varten. Haastattelututkimuksen kohdejoukoksi rajattiin kyseisten kuntien vuonna 2010 EU-tukea hakeneet maaseutuyrittäjät. Osoitetiedot saatiin kuntien maaseutuviranomaisilta ja tietoja käytettiin heidän luvallaan.

Kyselykaavakkeet lähetettiin tiloille kesäkuun puolivälissä 2010 Itellan kautta normaalina toisen luokan postina. Kopiointi- ja postikuluista vastasi ProAgria Pohjois-Karjala. Tiloille lähetettiin saatekirje maataloustiedotteen mukana, ja paikallislehdessä kerrottiin tulevasta kyselystä etukäteen. Vastausaikaa oli 15.7.2010 saakka. Kyselylomakkeella oli osoite sähköiseen linkkiin, jolla pääsi vastaamaan Typala-palautejärjestelmän kautta Internetissä.

Kyselykaavakkeita postitettiin Keski-Karjalan alueella yhteensä 670 tilalle. Kesälähdelle lähetettiin 83 kpl, Kiteelle 274 kpl, Rääkkylään 145 kpl ja Tohmajärvelle 168 kappaletta. Vastauksia saatiin yhteensä 133 kpl, joista 113 kpl saatiin kirjallisina ja 20 kpl sähköisesti Typalaan. Kolme kirjallista vastausta hylättiin. Yksi palautui tyhjänä ja kahdesta puuttuivat vastaajan nimi- ja kuntatiedot. Kesälähdeltä saatiin 17 vastausta, Kiteeltä 58, Rääkkylästä 25 ja Tohmajärveltä 30. Vastausprosentti koko Keski-Karjalan alueelta oli 19,4 %.

4.1.1 Kyselytutkimus Keski-Karjalan maataloille

Kysely koostui 37 kysymyksestä (liite 1). Osa kysymyksistä oli tekstikysymyksiä, osa numerokysymyksiä. Kysymykset laadittiin yhdessä toimeksiantajan Maitoa markkinoille -hankevetäjä Antero Stedtin sekä Kiteen maaseutusihteri Teuvo Hukan sekä agrologiopiskelija Hannu Tuonoson kanssa. Myös kyselyyn osallis-

tuneiden kuntien maaseututoimen viranhaltijat saivat antaa mielipiteensä kysymyksien muotoiluun.

Tutkimuksella haluttiin saada kuva alueen maatalousyrittäjien senhetkisestä tilakoosta, tilarakenteesta, tuotantosuunnasta, yrittäjien iästä ja koulutustasosta. Samalla kerättiin tietoa myös tilojen rakentamis- ja sukupolvenvaihdosaikeista sekä tilojen välisestä yhteistyöhalukkuudesta ja ehdotuksia tilojen välisen yhteistyön tiivistämiseksi ja tuotannon tehostamiseksi. Tulevaisuudessa tehtävien päätösten pohjaksi kysyttiin mielipiteitä myös Keski-Karjalan maaseutuhallinnon yhdistämisestä. ProAgrialle toimitettiin yhteenveto kyselyn tuloksista tammi-kuussa 2011.

4.1.2 Kyselytutkimus Kiteen maataloille

Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin vain kiteeläisten maatalousyrittäjien vastauksia ja niistä saatuja tuloksia ja verrattiin niitä aiempaan, vuonna 1985 Kiteellä tehtyyn maatilatutkimukseen. Kiteelle lähetettiin 274 kyselykaavaketta ja saatiin 58 vastausta. Kiteeläisten vastausprosentiksi muodostui 21,2 %. Kirjallisesti vastasi 51 ja sähköisesti 7 yrittäjää.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin lähemmin 11 kysymystä, jotka parhaiten kuvasivat tilojen nykytilaa ja joita pystyi vertaamaan aiemman tutkimuksen antamiin tuloksiin. Näitä olivat muun muassa yrittäjän ja yrittäjäkumppanin ikä, tilan peltopinta-ala, vuokrapellon pinta-ala, tuotantosuunta, tuotantoeläimet ja niiden lukumäärä, sukupolvenvaihdos ja tilan työvoima.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöhön liittyvä kyselytutkimus toteutettiin kvantitatiivis-kvalitatiivisena kokonaistutkimuksena. Kvantitatiivisen tutkimuksen tunnusmerkkejä ovat muun muassa käsitteiden määrittely, havaintoaineiston numeerinen mittaaminen, aineiston muuttaminen tilastollisesti käsiteltävään muotoon ja päätelmät. Tutki-

muksen kvalitatiivisia piirteitä ovat sen tarkoitus löytää tai paljastaa olemassa olevia tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 131, 137, 160 - 161.)

Tutkimusmenetelmäksi valittiin kysely. Työ on luonteeltaan survey-tutkimus, jolloin siinä kuvaillaan perusjoukosta valitun otoksen tai näytteen perusteella koko joukkoa (ks. Uusitalo 1991, 90). Aineisto kerätään kaikilta samassa, standardisoidussa muodossa (ks. Hirsjärvi ym. 1997, 189).

Kyselytutkimuksen etuna on, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto useilta vastaajilta ja heiltä voidaan kysyä monia asioita. Haittana pidetään epävarmuutta vastaajien suhtautumisessa kyselyyn, eli kuinka vakavasti he siihen suhtautuvat ja vastaavatko he huolellisesti ja rehellisesti. (Hirsjärvi ym. 1997, 190.)

4.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Kirjallisesti saadut vastaukset tallennettiin Typala-tietokantaan, jonne myös sähköisesti Internetin kautta saadut 20 vastausta tallentuivat. Typalasta vastaukset siirrettiin edelleen SPSS Statistics 18.0 -tilasto-ohjelmaan. Tilasto-ohjelman avulla saatiin aineistosta suorat ja prosenttijakaumat. Osa keskiarvoista laskettiin Excel-taulukkolaskentaohjelmalla. Aineistoa luokiteltiin sen suuruuden perusteella, esimerkiksi peltopinta-alan ja ikäluokan mukaan. Avointen kysymysten vastaukset tallennettiin tietokoneelle, mutta niitä ei käsitelty tilasto-ohjelmalla.

5 Tulosten tarkastelu ja tulkinta, tilojen nykytilanne Kiteellä

5.1 Yrittäjän ikä

Kysymykseen yrittäjän iästä saatiin 57 vastausta. Taulukossa 1 esitetään vastausten jakautuminen. Nuoria, alle 35-vuotiaita, oli vain hieman yli 5 % vastaajista. 36–50-vuotiaita oli n. 45 % ja 51–65-vuotiaita yli 40 % vastaajista. Vajaa 9 % oli yli 65-vuotiaita.

Taulukko 1. Maatalousyrittäjien ikä, ikäluokittain vuonna 2010 Kiteellä

	f	%
20–35-v.	3	5,3
36–50-v.	26	45,6
51–65-v.	23	40,4
yli 65-v.	5	8,8
Yhteensä	57	100,0

Tarkastelujakson aikana Kiteen maatalousyrittäjien 35–65-vuotiaiden osuus on noussut 67 %:sta 86 %:iin. Nuorten yrittäjien osuus on hyvin alhainen verrattuna keski-ikäisiin tai sitä vanhempiin ikäluokkiin. Tilanne on huonontunut verrattuna vuoden 1985 kyselyn tuloksiin, sillä alle 35-vuotiaiden viljelijöiden osuus on pienentynyt 13,5 prosentista 5,3 prosenttiin.

Vuonna 2010 tehdyn kyselyn mukaan yrittäjät olivat keski-ikäitään hieman nuorentuneet verrattuna aiempaan tutkimukseen. Vuonna 1985 tehdyn kyselyn mukaan viljelijöiden keski-ikä oli 52,4 vuotta, kun se vuonna 2010 oli 50,5 vuotta.

5.2 Yrittäjäkumppanin ikä

Yrittäjäkumppaneista kyselyyn vastasi 44. Heistä oli nuoria 20–35-vuotiaita vajaa 14 %. Eniten eli lähes 55 % vastaajista oli 36–50-vuotiaita. Seuraavassa ikäluokassa eli 51–65-vuotiaissa oli vastaajista reilu 27 %. Yli 65-vuotiaita yrittä-

jäkumppaneista oli vajaa 5 % (taulukko 2). Kyselyyn vastanneiden yrittäjäkumppaneiden keski-ikä oli 47,7 vuotta. Vuoden 1985 maatilakyselyssä puolison keski-ikä oli 47,8 vuotta.

Taulukko 2. Maatalousyrittäjäkumppanien ikä, ikäluokittain vuonna 2010 Kiteellä

	f	%
20–35-v.	6	13,6
36–50-v.	24	54,5
51–65-v.	12	27,3
yli 65-v.	2	4,5
Yhteensä	44	100,0

5.3 Yrittäjän koulutustaso

Kaikki vastanneet yrittäjät ilmoittivat koulutustasonsa. Taulukossa 3 esitetään vastausten jakautuminen. Yrittäjistä noin 30 %:lla oli koulutuksena kansa-, keski- tai peruskoulu. Lukion oli käynyt vain reilu 3 % vastaajista. Maatalouden perustutkinto tai vastaava alan ammattitutkinto oli yli 36 %:lla ja maatalousalan opisto 15,5 %:lla vastaajista. Maatalousalan korkeakoulututkinnon oli suorittanut yksi vastannut yrittäjä. Muu koulutus oli vajaalla 14 %:lla vastaajista.

Taulukko 3. Maatalousyrittäjien koulutustaso vuonna 2010 Kiteellä

	f	%
Kansa-, keski- tai peruskoulu	17	29,3
Lukio	2	3,4
Maatalouden perustutkinto tai vast. alan ammattitutkinto	21	36,2
Maatalousalan opisto	9	15,5
Maatalousalan korkeakoulu- tutkinto	1	1,7
Muu	8	13,8
Yhteensä	58	100,0

Yli puolet vastanneista maatalousyrittäjistä on saanut maatalousalan koulutuksen. Kansa-, keski- ja peruskoulun tai lukion käyneitä on vastanneiden yrittäjien joukossa lähes kolmannes. Verrattuna vuoden 1985 maatilakyselyyn koulutus-

taso on noussut selvästi. Tuolloin viljelijöistä vain 20 %:lla oli jonkinasteista ammattikoulutusta. Maatalousyrittäjäksi ryhtyvien on hankittava maatalousalan koulutusta ennen sukupolvenvaihdosta. Maanviljelijältä vaaditaan monenlaisia tilan- ja eläinten hoitoon, viljelyyn ja koneisiin sekä talouden- ja kirjanpitoon liittyviä tietoja ja taitoja.

5.4 Yrittäjäkumppanin koulutustaso

Kysymykseen yrittäjäkumppanin koulutustasosta saatiin 43 vastausta. Taulukossa 4 esitetään vastausten jakautuminen. Kansa-, keski- tai peruskoulu oli noin 19 %:lla ja lukiokoulutus 14 %:lla vastaajista. Maatalouden perustutkinto tai vastaava alan ammattitutkinto oli reilulla 16 %:lla yrittäjäkumppaneista. Maatalousalan opistokoulutus oli vajaalla 12 %:lla ja maatalousalan korkeakoulututkinto vajaalla 5 %:lla vastanneista yrittäjäkumppaneista.

Taulukko 4. Maatalousyrittäjäkumppanien koulutustaso vuonna 2010 Kiteellä

	f	%
Kansa-, keski- tai peruskoulu	8	18,6
Lukio	6	14,0
Maatalouden perustutkinto tai vast. alan ammattitutkinto	7	16,3
Maatalousalan opisto	5	11,6
Maatalousalan korkeakoulututkinto	2	4,7
Muu	15	34,9
Yhteensä	43	100,0

Yrittäjäkumppaneista noin 35 %:lla oli muu kuin maatalousalan koulutus. Esimerkkeinä mainittakoon sosiaali- ja terveysalan ja kotitalousalan ja kaupallisen alan koulutus. Muun koulutuksen saaneiden osuus on yrittäjäkumppanien keskuudessa huomattavasti suurempi kuin yrittäjillä. Kyselyssä ei tullut ilmi, kuinka moni yrittäjäkumppaneista kävi tilan ulkopuolella töissä.

5.5 Tilan oma peltopinta-ala

Kyselyyn vastanneiden tilojen keskimääräinen oma peltopinta-ala oli 21 hehtaaria. Vastajista lähes 53 %:lla oli omaa peltoa alle 20 hehtaaria, ja vielä 40 %:lla peltoala oli 20,1–40 hehtaaria (taulukko 5.) Tilanne on kuitenkin huomattavasti parantunut verrattuna vuoden 1985 haastattelun tuloksiin, jonka mukaan peltopinta-ala oli alle 10 hehtaaria 70 %:lla tiloista, ja tilojen keskimääräinen peltopinta-ala oli 8,4 hehtaaria. Vuonna 1985 yli 20 hehtaaria peltoa oli vain 62 tilalla eli 5 %:lla tiloista.

Taulukko 5. Tilan oma peltopinta-ala kokoluokittain vuonna 2010 Kiteellä

	f	%
0 – 20 ha	29	52,7
20,1 – 40 ha	22	40,0
40,1 – 60 ha	3	5,5
Yli 100 ha	1	1,8
Yhteensä	55	100,0

5.6 Tilan vuokrattu peltopinta-ala

Vuokrapeltoa oli 69 %:lla vastanneista, eli 40 tilalla (taulukko 6). Vuoden 2010 tutkimus osoitti, että vuokrapellon määrä oli lisääntynyt selvästi verrattuna vuoteen 1985, jolloin tiloista vain noin 17 %:lla oli vuokrattua peltoa. Myös keskimääräinen vuokrapellon pinta-ala oli selvästi lisääntynyt aiemmasta 4,8 hehtaarista 22,3 hehtaariin.

Taulukko 6. Tilan vuokrattu peltopinta-ala kokoluokittain vuonna 2010 Kiteellä

	f	%
0–20 ha	27	67,5
20,1–40 ha	10	25,0
60,1–80 ha	1	2,5
80,1–100 ha	2	5,0
Yhteensä	40	100,0

Vuoden 1985 tutkimuksessa todettiin viljelystä luopuvien viljelijöiden tarvitsevan asennemuutoksen suhteessa peltojen vuokraukseen ja myymiseen. Myös maataloushallinnolta ja -järjestöiltä kaivattiin pyrkimystä siihen, että vuokraus olisi turvallinen toimenpide sekä vuokraajalle että vuokranantajalle (Kiteen... 1985, 24.) Vuoden 2010 tutkimus osoitti, että nykyisin maatalousyrittäjät ovat viljelystä luopuessaan halukkaampia myymään ja vuokraamaan peltojaan, kuin aiemmat sukupolvet. Pellon vuokraamista hankaloittavat tilojen sijainti ja pitkät välimatkat sekä peltolohkojen pieni koko ja hajanaisuus.

5.7 Tilan nykyinen tuotantosuunta

Kyselyyn vastanneista tiloista reilu 41 % eli 24 tilaa, ilmoitti tuotantosuunnaksi maidontuotannon. Lisäksi 19 %:lla tiloista eli 11 tilalla, tuotettiin naudansiiraa. Viljanviljelyyn ilmoitti tuotantosuunnaksi 31 % eli 18 tilaa, ja nurmiviljelyyn lähes 28 % eli 16 tilaa. Metsätalous oli tuotantosuuntana 23 vastanneella eli lähes 40 %:lla tiloista. Hevostaloutta oli kahdella tilalla, lammastaloutta yhdellä ja siipikarjaa yhdellä vastanneella tilalla. (taulukko 7.) Vastaajat ilmoittivat prosenttilukuna, kuinka suuri osuus tilan tuotannosta kuuluu lueteltuihin tuotantosuuntiin, ja saattoivat siis vastata useampaan vaihtoehtoon.

Vuoden 1985 tutkimuksessa (s. 41) todetaan, että lypsykarjatalouden tulevaisuuden turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä se antaa toimeentulon valtaosalle tiloista. Karjantarkkailuun kuulumisen ja karjan jalostamiseen panostaminen todettiin taloudellisen ja tehokkaan maidontuotannon edellytyksiksi ja kehittämiskohteiksi. (Kiteen... 1985, 79.) Vuonna 1985 karjantarkkailuun kuului 24 % maitoa tuottavista kiteeläistiloista (mts. 40). Myös peltoviljelyn tehostaminen oli huomion kohteena.

Vuonna 2010 tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että maidontuotanto ja lihakarjan kasvatus ovat edelleen hyvin tärkeitä tuotantosuuntia Kiteellä. Voidaan myös päätellä, että vuoden 1985 tutkimuksen kehittämistavoitteet ovat toteutuneet.

Liitännäiselinkeinoista vuoden 1985 tutkimuksessa (s. 80) mainitaan, että esimerkiksi erikoiskasvien sopimustuotanto, koneiden korjaus, maatilamatkailu,

turkistarhaus, kalankasvatus ja metsäpuiden taimituotanto ovat huomionarvoisia aloja, joiden harjoittamiseksi viljelijällä on oltava riittävä koulutus alalle sekä markkinat tuotteelle. Vuoden 1985 kyselyssä (s. 81) todetaan kiteeläistilojen voivan saada sivuansioita muun muassa metsätöistä, maatalous- ja rakennustöistä, maatalouslomituksista sekä maatilan huolellisesta taloussuunnittelusta. Vuoden 2010 kyselyssä ilmeni, että muutamilla tiloilla maatilamatkailu, marjojen viljely ja koneurakointi olivat tärkeitä lisätulon lähteitä.

Taulukko 7. Tilan tuotantosuunta Kiteellä vuonna 2010

	f
Maidontuotanto	24
Naudanlihantuotanto	11
Porsastuotanto	0
Sianlihantuotanto	0
Lammastalous	1
Siipikarjatalous	1
Hevostalous	2
Kalatalous	0
Marjanviljely	1
Muu puutarhatalous	0
Viljanviljely	18
Nurmiviljely	16
Metsätalous	23
Matkailu	0
Yhteensä	97

5.8 Tilan tuotantoeläimet, nykytilanne

Vuonna 2010 kyselyyn vastanneista 58 tilasta tuotantoeläimiä oli 43 tilalla eli 74 %:lla tiloista. Taulukossa 8 esitetään vastanneiden tilojen lukumäärä tuotantoeläinten mukaan. Lypsykarjaa oli 24 vastanneella tilalla eli 41 %:lla tiloista. Lypsykarjatiloihin eläinten määrä vaihteli seitsemästä lehmästä 67 lehmään. Tiloja, joilla oli 16–25 lehmää, oli 12 kappaletta, eli puolet vastanneista tiloista. Isompia, yli 40 lehmän tiloja oli kolme, eli 12,6 % vastanneista. (taulukko 8.) Kyselyyn vastanneilla tiloilla oli keskimäärin 24,6 lehmää.

Viidellä vastanneella emolehmätilalla oli 14–54 emolehmää. Näistä kahdella tilalla oli 30 emolehmää. Muita lihanautoja oli yhdeksällä tilalla. Näistä seitse-

mällä tilalla oli 5–12 lihanautaa, kahdella muulla tilalla 120 ja 150 eläintä. Sikatiiloja ei ollut vastanneiden tilojen joukossa. Uuhia oli yhdellä vastanneella tilalla yhteensä 15 kappaletta. Hevostiloja oli vastaajissa neljä. Niillä oli hevosia 1–13 kappaletta.

Taulukko 8. Tilojen lukumäärä tuotantoeläinten mukaan Kiteellä vuonna 2010

	f
Lypsylehmätiloja	24
Emolehmätiloja	5
Muita lihanautatiloja	9
Emakkotiloja	0
Lihasikatiloja	0
Uuhtiloja	1
Hevostiloja	4
Yhteensä	43

Vuoden 1985 kyselyn mukaan lypsylehmiä oli 546 kiteeläistilalla keskimäärin 9,4 lehmää tilaa kohden. Kiteen maatalouden perustutkimuksessa (s. 43) todetaan, että maidontuotantoon kohdistuvat rajoitukset vähentävät todennäköisesti naudanlihantuotantoon osallistuvien tilojen määrää. Naudanlihaa tuotettiin 193 tilalla, ja niiden lisäksi 1–2-vuotiaita sonneja oli 166 tilalla. Sikataloutta harjoitettiin 27 tilalla, ja niillä oli yhteensä 1 777 lihasikaa. Sikataloudessa ei arvioitu tapahtuvan suuria muutoksia. Lammas- ja siipikarjataloutta oli vain muutamilla tiloilla eikä niissäkään arvioitu tapahtuvan suuria muutoksia.

Vuoden 2010 kyselyn tuloksista ilmeni, että sikatalous on Kiteellä merkittävästi vähentynyt ja hevostalous selkeästi lisääntynyt vuoden 1985 kyselyyn verrattuna. Vuonna 1985 tulevaisuuden suunnitteluun osallistuneilla 733 tilalla hevostaloutta oli kiinnostunut laajentamaan 37 % tiloista ja lypsykarjan lisäämisestä oli kiinnostunut 54 % tiloista. Lehmämäärän arvioitiin nousevan keskimäärin 11,1 lehmään. (mts. 40.)

5.9 Sukupolvenvaihdos

Kysymykseen tilojen sukupolvenvaihdoksen ajankohdasta vastasi 55 yrittäjää. Taulukko 9 esittää, että vastanneista 33 tilaa eli 60 % ilmoitti, ettei sukupolvenvaihdos eli maatilain hallinnan siirtäminen nuoremmalle jatkajalle, tapahdu tulevien 10 vuoden aikana. Yli 36 %:lla vastaajista eli 20 tilalla asia oli vielä epäselvä ja vain vajaalla neljällä prosentilla, eli kahdella tilalla, sukupolvenvaihdos tapahtuu lähiaikoina. Vuoden 2010 kysely osoitti, että sukupolvenvaihdoksia tehdään Kiteellä hyvin vähän.

Taulukko 9. Sukupolvenvaihdosten ajankohta Kiteellä vuonna 2010

	f	%
Ei tapahdu 10 vuoden sisällä	33	60,0
Asia on vielä epäselvä	20	36,4
Tapahtuu lähiaikoina	2	3,6
Yhteensä	55	100,0

Vuoden 1985 kyselyn tuloksissa tilojen sukupolvenvaihdos oli ajankohtainen noin 39 %:lla maataloista, vuosien 1985–1995 aikana. Tilanhoidon todennäköinen jatkaja oli lähes 40 %:lla tiloista oma lapsi.

5.10 Tilan oma työvoima

Tutkimuksessa kysyttiin, kuinka monta henkilöä tilalla työskentelee tilan omaa työvoimaa. Vastanneista 55 tilasta 24 tilaa eli 43,6 % ilmoitti, että tilalla työskentelee yksi henkilö tilan omaa työvoimaa. Puolitoista henkilöä työskenteli neljällä tilalla eli 7,3 %:lla vastanneista tiloista. Tilan omasta väestä kaksi henkilöä työskenteli 21 tilalla eli 38,2 %:lla vastanneista tiloista. Loput vastaukset vaihtelivat 0,1–1,2 henkilön välillä.

Vuoden 1985 kyselyssä asiaa kysyttiin eri tavalla. Tuolloin pääosan toimeentulosta sai tilalta 65,7 % miehistä ja 81,4 % naisista.

5.11 Tilan palkattu työvoima

Tutkimuksessa kysyttiin, montako henkilöä tilalla työskentelee palkattua työvoimaa. Vastauksia saatiin 45 tilalta, joista 38 tilaa eli 84,4 % ilmoitti, ettei tilalla ole palkattua työvoimaa. Puoli työntekijää oli kolmella tilalla eli 6,7 %:lla tiloista, samoin yksi työntekijä kolmella tilalla. Kolme palkattua työntekijää oli yhdellä tilalla.

Vuonna 1985 vakinaisesti palkattua työvoimaa oli neljällä tilalla, yhteensä viisi henkilöä. Tilapäisesti palkattua työvoimaa oli 470 tilalla, ja palkattujen työaika oli pääasiallisesti alle 25 päivää vuodessa. (Kiteen... 1985, 37.)

6 Pohdinta

6.1 Tarkastelu

Maatalouden rakennemuutos on vaikuttanut eniten Itä- ja Pohjois-Suomeen. Tilojen määrä vähenee noin 3 prosentin vuosivauhdilla, ja varsinkin maidontuotantotilojen lukumäärä alenee. Kiteellä maatilojen määrä on tasaisesti laskenut viimeisten vuosikymmenien ajan. Varsinaiset tilakadot koettiin 1970-luvun alussa sekä 1990-luvulla Suomen liittyessä Euroopan unioniin. EU-jäsenyyden alkuvuosina viljelijöiden luottamus tuotannon kannattavuuteen oli koetuksella, ja moni tila lopetti tuotannon kokonaan.

Tuotantokaudella 2010–2011 Kiteellä oli 95 lypsykarjatilaa. Ne tuottivat maitoa yhteensä 16 051 755 litraa. (Tike 2012.) Tuotetun maidon määrä alenee hitaasti, sillä vaikka maidontuottajat vähenevät, karjojen lehmämäärät suurenevät ja lehmät tuottavat maitoa aiempaa runsaammin. Tuotoksen lisääntymiseen vaikuttavat muun muassa eläinten jalostus runsastuottoisemmiksi, eläinten ruokinta ja hoito sekä tutkimus ja neuvonta. Avainasemassa on yrittäjän ammattitaito.

Karjataloudesta luopuvat tilat siirtyvät tuottamaan pelloilla viljaa ja nurmea. Peltoa myös vuokrataan ja myydään helpommin kuin aiempina vuosikymmeninä. Tätä kautta tilojen määrä vähenee ja jäljelle jäävien tilojen pinta-ala kasvaa. Maataloudesta luopuvat siirtyvät muihin ammatteihin tai kehittävät muuta yritystoimintaa maanviljelyn tilalle. Metsätalouden merkitys on edelleen suuri monella kiteeläistilalla.

Uusia yrittäjiä on vaikea houkutella maatalouden pariin. Sukupolvenvaihdoksia tehdään vähän ja nuoria viljelijöitä on yhä harvemmassa. Kiteellä alle 35-vuotiaiden viljelijöiden osuus on enää 5,3 %. Työn vaativuus, suuret investoinnit ja tuloksen epävarmuus samoin kuin maataloustuotannon yllä olevat synkät näkymät vähentävät intoa ryhtyä maatalousyrittäjäksi. Maaseudun ja maatalouden arvostuksen ja yhteiskunnallisen aseman kohottaminen vaativat panostuksia sekä yrittäjiltä että poliittisilta päättäjiltä.

Vuoden 1985 maatilatutkimuksen aikaan luomutuotanto teki vasta tuloaan Suomeen. Luonnonmukainen tuotanto on vähitellen kasvattanut asemaansa. Keväällä 2010 Kiteen 274 tilasta oli luomutuotannossa noin 10 % (Juvonen 2011). Hevostalouden asema on kasvanut niin Kiteellä kuin maanlaajuisestikin, ja hevoset työllistävät etenkin naisryrittäjiä. Eläinten, kuten hevosten, itäsuomalaisten kyyttö-nautojen ja alpakoiden käyttö terapiaeläiminä on myös lisännyt yritysmahdollisuuksia maaseudulla.

Green Care eli vihreä hoiva antaa maaseudulle ja maatiloille uudenlaisia osallistumismahdollisuuksia yhteiskunnan hyvinvoinnin kehittämiseen ja lisäämiseen. Luonnon ja eläinten yhdistäminen hoivapalveluihin avaa työllisyysmahdollisuuksia. Maatila voi myös työllistää vajaakuntoisia henkilöitä, ja sitä kautta helpottaa yksilön yhteiskuntaan sopeutumista ja parantaa elämänlaatua.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja virhemahdollisuudet

Kyselylomake laadittiin helpoksi vastata, mutta kysymyksiä tuli paljon ja kyselystä tuli pitkä. Kyselylomakkeeseen vastattaessa oli mahdollista tehdä satunnaisvirheitä tai tulkita kysymys eri tavalla, kuin tutkija oli sen tarkoittanut. Tutkija havaitsi, että vastattaessa sähköisesti Typala -tietokantaan vaihtoehtokysymyksissä kerran valittua vaihtoehtoa ei voinut muuttaa. Tutkijalle voi tulla virheitä vastausten tallennusvaiheessa. Kyselyn ajoittuminen keskikesään ja kiireiseen säilörehun ja kuivaheinän korjuu-aikaan saattoi alentaa vastausprosenttia.

6.3 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen vastaukset olivat luottamuksellisia. Kyselyaineiston käsittelyä varten ei ollut tarpeen tietää vastaajien henkilöllisyyttä. Henkilötietoja tarvittiin kyselyyn liittyneiden palkintojen arvontaa varten sekä ProAgria Pohjois-Karjalan hankehenkilöiden mahdollisia yhteydenottoja varten yrittäjän sitä halutessa. Vastaaminen oli mahdollista myös nimettömänä.

6.4 Toimenpidesuosituksat ja jatkotutkimusaiheet

Perinteinen maatalous on vaativien haasteiden edessä EU:n yhteismarkkinoilla, kun vientituet ja tuontitullit poistuvat vuonna 2015. Kannattavuuden kanssa kamppailevien viljelijöiden vaihtoehtoiksi jää maatalouden lopettaminen, tuotannon sopeuttaminen markkinoiden vaatimusten mukaiseksi tai kokonaan uusien yritys- ja tuotantomuotojen kehittäminen. Maatalouden lisäksi voidaan harjoittaa muuta kuten koneurakointia tai metsätaloutta tai käydä tilan ulkopuolella töissä joko osa-aikaisesti tai kokonaan.

Jatkotutkimuksille on aiheita. Tutkimus nosti esille ajatuksia siitä, miten maaseudun asukkaita kannustettaisiin jatkamaan tilojen viljelyä ja uusia asukkaita saataisiin muuttamaan maaseudulle. Onko perinteinen maatalous ainut elinkeino maaseudulla? Mitä muuta voidaan tehdä, että asutus ja hyvinvointi säilyvät myös syrjäisemmällä seuduilla?

Luomutuotannosta ei kyselyssämme ollut yhtään kysymystä. Tämä tuli esiin muutaman viljelijän antamissa avoimissa vastauksissa. Eräs heistä esitti, että etenkin luomutilojen kannattaisi yhdistää voimiaan esimerkiksi tuotantorenkaisiin, joissa kasvintuotantotilojen tuotteet toimitetaan kotieläintiloille. Tämä mahdollistaa eläintilojen erikoistumisen. Viljelykiertoja voi myös yhdistellä kasvi- ja karjatilojen kesken ja näin varmistaa karjatilalla rehujen riittävyys. Samalla myös kasvinviljelytiloille turvataan luomukarjanlannan saatavuus.

Paikallisia ja alueellisia voimavaroja hyödyntäen voidaan kehittää uutta. Kiteen ja Keski-Karjalan alueen valtteina on puhdas ja monipuolinen luonto, sen tarjoamat elämykset ja luonnosta saatavat tuotteet. Venäjän markkinat ovat lähellä. Itäsuomalainen lähiruoka, jalosteet ja luomutuotanto voivat olla matkailuvaltti. Suomalaisten maatiaiseläinrotujen kasvatusta ja jalostusta sekä niistä saatavien tuotteiden jatkojalostusta voivat tarjota tiloille uusia tulolähteitä.

Eläinten hoitaminen on terapeuttista. Esimerkiksi itäsuomalaisia kyyttölehmii käytetään eläinterapiassa niiden ihmisläheisen luonteen takia. Maatila eläimenneen ja viljelyksineen voi tarjota elämyksiä, uusia kokemuksia ja ajatuksia, ja tilan töihin osallistuminen lisää vajaakuntoisen elämänhallintaa. Maatiloilla on

paljon töitä, jotka sopivat heikosti työllistyvien tai vajaakuntoisten tehtäviksi, kunhan työllistämistä tehdään tilojen kannalta mahdollisimman helppoa. Aiheessa riittää tutkittavaa ja kehitettävää.

Sosiaaliset maatilat, maaseudun hoivayritykset ja hoivamaatalous tekevät tuloaan, ja joissakin maissa, kuten Hollannissa ja Italiassa, maatiloja käytetään ihmisten kuntouttamiseen yleisesti ja hyväksytysti. Puhutaan Green Caresta eli vihreästä hoivasta. (ks. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2012 ja Yli-Viikari ym. 2009.) Green Care on parhaillaan tutkimuksen alla esimerkiksi Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa (MTT) ja Työtehoseurassa, ja aiheeseen liittyviä hankkeita on meneillään eri puolilla Suomea. Muun muassa ProAgria Pohjois-Karjala on julkistanut keväällä 2012 esiselvityksen yrittäjien kiinnostuksesta Green Care'a kohtaan ja hakee hankkeelleen rahoitusta (Rinnekarri 2012).

Maatiloilla on mahdollisuuksia. Pienikin yritys voi menestyä yhdistämällä eri yritys- ja tuotantomuotoja ja tekemällä yhteistyötä muiden alueen toimijoiden kanssa. Maatiloilla tarvitaan rohkeutta yrittää, mutta maatalousyrittäjien tueksi tarvitaan myös poliittista tahtoa ja selkeitä pitkänlinjan päätöksiä.

Opinnäytetyön tekijä kiittää avusta ja tuesta Pentti Ojajärveä, Anne Poutiaista, Kari Sivosta ja Juha Suomalaista sekä vertaistuesta Hannu Tuonosta. Ystävien, läheisten sekä opiskelutovereiden kannustus on ollut työn valmistumisen kannalta tärkeää.

Lähteet

- Granberg, L. 2004. Teoksessa Markkola, P. (toim.). Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU–Suomeen. Helsinki: Gummerus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hukka, T. 2000. Kiteen asutus-, maatalous-, maaseutulautakunta 1920–2000, historiikki.
- Juvonen, U. 2011. Kiteen kaupungin maaseutuasiamies. Puhelinkeskustelu 18.6.2011.
- Kiteen kunnan M-ryhmä 1985. Kiteen kunnan maatalouden perustutkimus 1984–1985.
- Laurila, I. P. 2004. Teoksessa Markkola, P. (toim.). Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU–Suomeen. Helsinki: Gummerus.
- Lith, P. 2006. Hevonen tulee takaisin. Artikkelitieto & trendit -lehdessä, Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_08_06_hevonen.html, päivitetty 1.9.2006. 14.5.2012.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2012. Green Care. http://www.maaseutupolitiikka.fi/teemaryhmat/hyvinvointipalvelut/green_care/. 31.8.2012.
- Niemi, J., Huan-Niemi, E. & Niemi J. 2010. MAPTEN kurkisti maaseudun tulevaisuuteen. Artikkelitieto Maaseudun Tiede-julkaisussa, liite 3/2010. MTT & Maaseudun Tulevaisuus. 25.10.2010. <http://issuu.com/mttelo/docs/maaseuduntiede3-2010>. 11.8.2012.
- Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) 2005. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2005 – Kymmenen vuotta Euroopan unionissa. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Julkaisuja 105. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) 2010. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja 110. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Poutiainen, E. (toim.) 1986. Uusi maatilatieto. 1 Suomen maatalouden mahdollisuudet. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Rasila, V. 2004. Teoksessa Markkola, P. (toim.). Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU–Suomeen. Helsinki: Gummerus.
- Rikkonen, P., Aakkula, J. & Kaivo-oja, J. 2008. Suomen maatalouden kehitys – asiantuntijakäsitykset. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=13222>. 1.9.2011.
- Rinne-kari, J. 2012. Loppuraportti Green Care – Green Carelia -esiselvityshanke. ProAgria Pohjois-Karjala ry. <http://www.proagriapohjoiskarjala.fi/media/sisalto/hankkeet/LoppuraporttiGreenCare2011esiselv.pdf>. 29.1.2013.
- Tike 2011. Maatilojen lukumäärä 1920–1994. Maatalouslaskenta 2010. Sata vuotta maatalouslaskentaa -juhlakirja. Edita Prima Oy.
- Tike. 2011. Maatalouslaskenta 2010, Sata vuotta maatalouslaskentaa. http://www.maatalouslaskenta.fi/fi/index/tilastotietoa_sata_vuotta_kotielaimet.html. 26.4.2012.
- Tike. 2012. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus, Maatilojen ra-

- kenne (verkkojulkaisu) Suomen virallinen tilasto (SVT).
<http://www.maataloustilastot.fi/maatilojen-rakenne>. 26.4.2012.
- Tike. 2012. Maidontuotanto kunnittain kiintiökaudella 2010/2011.
<http://www.maataloustilastot.fi/alueittainen-maidontuotanto>.
26.4.2012.
- Vihinen, H. 2004. Teoksessa Markkola, P. (toim.). Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU–Suomeen. Helsinki: Gummerus.
- Yli-Viikari, A., Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveenummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäki-Lahtinen, L, Soini, K. 2009. Green Care – terveyttä ja hyvinvointia maatilalta. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Tampereen Yliopistopaino Juvenes Print Oy.
www.mtt.fi/met/pdf/met141.pdf. 31.8.2012.

Liitteet

Liite 1. Maatalouden nykytila ja tulevaisuuden näkymät Keski-Karjalassa.

Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa keskikarjalaisten maatilojen nykytilaa, tulevaisuuden suunnitelmia ja yhteistyöhalukkuutta.

Kyselyn tilaajana on ProAgria Pohjois-Karjala/Maitoa markkinoille -hanke sekä Pellot tuottamaan -hanke ja Keski-Karjalan maataloushallinto.

Kyselyn toteuttavat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun maaseutuelinkeinojen koulutusohjelman aikuisagrobiologiopiskelijat Paula Häyrinen ja Hannu Tuononen, joiden opinnäytetyöhön tämä kysely liittyy.

Kyselyn tiloja koskevat tiedot tulevat luottamuksellisesti vain kyselyn tilaajan käyttöön eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille!
Opinnäytetyössä ei ilmene yksittäisten tilojen tietoja, vaan tuloksia käsitellään kokonaisuutena.

Vaihtoehtoisesti kyselyyn voi käydä vastaamassa myös sähköisesti osoitteessa: <http://tinyurl.com/kkmaatilat>.

**Vastausaikaa on 15.7.2010 saakka.
Vastaamiseen menee aikaa noin 10 minuuttia.**

Kiitokset vastauksistanne!

**Tietoa kyselystä:
Paula Häyrinen, puh. 040 5258642
Hannu Tuononen, puh. 050 5462042**

Lisätietoa hankkeista:
**Maitoa markkinoille –hankkeen hankesihteeri
Laura Blomqvist
ProAgria Pohjois-Karjala
laura.blomqvist(at)proagria.fi
puh. 040 3012461**

Perustietoja tilasta

1. **Yrittäjän nimi:** _____

2. **Lähiosoite:** _____

3. **Postinumero:** _____

4. **Postitoimipaikka:** _____

5. **Puhelinnumero:** _____

6. **Sähköposti:** _____

7. **Yrittäjän ikä?** _____

8. **Yrittäjäkumppanin ikä?** _____

9. **Yrittäjän koulutustaso?**

Merkitse ylin koulutustaso rastilla.

Kansakoulu ja/tai keskikoulu tai peruskoulu

Lukio

Maatalouden perustutkinto tai vastaava alan ammattitutkinto

Maatalousalan opisto

Maatalousalan korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu tai yliopisto)

Maatalousalan oppisopimus

Muu, mikä: _____

10. **Yrittäjäkumppanin koulutustaso?**

Merkitse ylin koulutustaso rastilla.

Kansakoulu ja/tai keskikoulu tai peruskoulu

Lukio

Maatalouden perustutkinto tai vastaava alan ammattitutkinto

Maatalousalan opisto

Maatalousalan korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu tai yliopisto)

Maatalousalan oppisopimus

Muu, mikä: _____

11. **Tilan viljelty pinta-ala, omaa peltoa:** _____ ha

12. **Tilan viljelty pinta-ala, muilta vuokrattua peltoa:** _____ ha

13. Tilan nykyinen tuotantosuunta?

Voit valita useamman vaihtoehdon, jolloin viivalle tulee merkitä prosentteina tuotantosuunnan osuus tilan kokonaisliikevaihdosta siten, että kokonaismääräksi muodostuu 100 %.

Esim.

maidontuotanto 70 %, kasvinviljely 20 %, naudanlihantuotanto 10 %

Vastaus on pakollinen!

- maidontuotanto
- naudanlihantuotanto
- porsastuotanto
- sianlihantuotanto
- lammastalous
- siipikarjatalous
- hevostalous
- kalatalous
- marjanviljely
- muu puutarhatalous
- viljanviljely
- nurmiviljely
- metsätalous
- matkailu
- muu, mikä: _____

14. Tilan tuotantoeläimet, jos niitä on?

Merkitse viivalle lukumäärä!

- lypsylehmiä
- emolehmiä
- muita lihanautoja
- emakoita
- lihasikoja
- uuhia
- hevosia
- muita, mitä: _____
- ei tuotantoeläimiä

Odotettavissa olevat muutokset

15. Sukupolvenvaihdos (merkitse rastilla sopivin vaihtoehto).

- Sukupolvenvaihdosta ei tapahdu 10 vuoden sisällä.
- Asia on vielä epäselvä.
- Sukupolvenvaihdos tapahtuu lähiaikoina, milloin: _____

16. **Seuraavien tilan tuotantosuuntien merkitys kasvaa tulevaisuudessa (5 vuoden sisällä). Voit valita useamman vaihtoehdon. Merkitse viivalle kasvun suuruus prosentteina!**

- maidontuotanto
- naudanlihantuotanto
- porsastuotanto
- sianlihantuotanto
- lammastalous
- siipikarjatalous
- hevostalous
- kalatalous
- viljanviljely
- nurmiviljely
- marjanviljely
- muu puutarhatalous
- metsätalous
- matkailu
- muu, mikä: _____

17. **Seuraavien tilan tuotantosuuntien merkitys vähenee tulevaisuudessa (5 vuoden sisällä). Voit valita useamman vaihtoehdon. Merkitse viivalle vähenemisen suuruus prosentteina!**

- maidontuotanto
- naudanlihantuotanto
- porsastuotanto
- sianlihantuotanto
- lammastalous
- siipikarjatalous
- hevostalous
- kalatalous
- viljanviljely
- nurmiviljely
- marjanviljely
- muu puutarhatalous
- metsätalous
- matkailu
- muu, mikä: _____

18. **Onko tilalla suunnitelmissa rakentaa viiden vuoden kuluessa?**

Merkitse rastilla sopivat vaihtoehdot.

- Asuinrakennus
- Tuotantorakennus
- Muu, mikä: _____
- En osaa sanoa

19. Mikäli tilalla aiotaan rakentaa,

Kyllä Ei En osaa sanoa

___ ___ ___ Pääsuunnittelijan (suunnittelukokonaisuudesta vastaava) käyttö rakentamisen suunnittelussa kiinnostaa.

___ ___ ___ Rakennuttajainsinöörin (tilaajan palkkaama) käyttäminen kilpailuttamisessa kiinnostaa.

___ ___ ___ Rakentamisen kokonaisurakointi (avaimet käteen) kiinnostaa.

___ ___ ___ Rakentamisen osaurakointi kiinnostaa.

20. Olettamus tilan maataloustuotannon jatkumisesta 15 vuoden kuluttua, eli v. 2025.

Merkitse rastilla sopivin vaihtoehto.

___ Tuotanto jatkuu todennäköisesti omasta tai perillisen toimesta.

___ Tuotanto jatkuu todennäköisesti ulkopuolisen toimesta.

___ Tuotanto on todennäköisesti lopetettu.

___ En osaa sanoa.

Tilan työvoima ja töiden jakautuminen

21. Montako henkilöä tilalla työskentelee omaa väkeä? _____

Esim. 1 tarkoittaa yksi henkilö työllistyy kokonaan, **1,5** tarkoittaa puolentoista henkilön työpanosta.

22. Montako henkilöä tilalla työskentelee palkattua työvoimaa? _____

0 = ei palkattua työvoimaa

23. Työskentely tilan ulkopuolella?

Lisää %-osuus henkilön koko työajasta.

Yrittäjä ___ %

Yrittäjäkumppani (puoliso, avopuoliso, maatalousyhtymän osakas, tms.) ___ %

Ei tilan ulkopuolella työskentelyä _____

24. Eläinten hoito- ja ruokintatyöt.

Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %). Esim:

Yrittäjä 50 %

Yrittäjäkumppani (puoliso, avopuoliso, maatalousyhtymän osakas, tms.) 25 %

Ulkoistettu 25 %

Yrittäjä ____ %

Yrittäjäkumppani ____ %

Ulkoistettu ____ %

25. Eläinten jalostuksen suunnittelutyöt.

Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %):

Yrittäjä ____ %

Yrittäjäkumppani ____ %

Ulkoistettu ____ %

26. Ruokinnan suunnittelu.

Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %):

Yrittäjä ____ %

Yrittäjäkumppani ____ %

Ulkoistettu ____ %

27. Viljelyn suunnittelu.

Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %):

Yrittäjä ____ %

Yrittäjäkumppani ____ %

Ulkoistettu ____ %

28. Muokkaus- ja viljelytyöt.

Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %):

Yrittäjä ____ %

Yrittäjäkumppani ____ %

Ulkoistettu ____ %

29. Sadonkorjuutyöt.

Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %):

Yrittäjä ____ %

Yrittäjäkumppani ____ %

Ulkoistettu ____ %

30. Kasvinsuojelutyöt.**Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %):**

Yrittäjä ___ %

Yrittäjäkumppani ___ %

Ulkoistettu ___ %

31. Muut konetyöt.**Töiden jakautuminen eri tekijöiden kesken (yhteensä 100 %):**

Yrittäjä ___ %

Yrittäjäkumppani ___ %

Ulkoistettu ___ %

32. Mielestäni yrittäjälle jää vapaa-aikaa (merkitse rastilla sopivin vaihtoehto).

- riittävästi
 melkein riittävästi
 jonkin verran
 liian vähän
 ei ollenkaan

Yhteistyöhalukkuus

33. Kiinnostus tilojen väliseen yhteistyöhön maataloustuotannossa?**Merkitse rastilla sopivat vaihtoehdot.****Joku muu yhteistyömuoto: kirjoita tarkemmin kohtaan 36.**

Olen erittäin kiinnostunut	Olen hieman kiinnostunut	En ole kiinnostunut	En osaa sanoa	
				Yhteisnavettainvestointi/maidontuotantoyksikkö
				Rehuntuotanto
				Lannan vastaanotto
				Koneurakointi
				Hiehokasvatus
				Lihantuotanto

34. **Kiinnostus maataloustuotannon kustannusten alentamiseen tilusjärjestelyillä? Tilusjärjestelyillä parannetaan tilussijoitusta tiluksia vaihtamalla ja edistetään kiinteistöjen käyttöä.**

Merkitse rastilla esitetyistä vaihtoehtoista Sinulle parhaiten sopiva.

- Olen halukas osallistumaan tilusjärjestelyihin oman maatilani osalta, mikäli sellainen käynnistyisi.**
 En halua osallistua toimintaan.
 En osaa sanoa.

35. **Olen kiinnostunut kuulemaan lisää tilojen välisestä yhteistyöstä ja haluan maksuttoman tilakäynnin mahdollisen yhteistyön kehittämiseksi.**

- Kyllä, Maitoa markkinoille -hankkeen toimesta.**
 Kyllä, Pellot tuottamaan -hankkeen toimesta.
 En ole kiinnostunut.

36. **Omia ehdotuksia tilojen välisen yhteistyön tiivistämiseksi ja tuotannon tehostamiseksi:**

---

37. **Kuntien maaseutuhallintoa kootaan suuremmiksi alueellisiksi yksiköiksi viimeistään 1.1.2013. Keski-Karjalan neljän kunnan maataloustoimet yhdistynevät 1.1.2012. Kokoaikaiset palvelupisteet on tarkoitus ainakin aluksi säilyttää kaikissa kunnissa. Jatkossa palvelu kuntakeskuksissa saattaa olla osaaikaista (esim. 1-3 pv viikossa) kokoaikaisen palvelun keskittyessä yhteen paikkaan. Hallinnoivana kuntana olisi joko Kitee, Rääkkylä tai Tohmajärvi.**

Mikä kunta on mielestänne paras vaihtoehto hallinnoivaksi kunnaksi?

Voit valita kolme vaihtoehtoa ja antaa niille suosituimmuusjärjestyksen.

- 1. = paras vaihtoehto**
2. = toiseksi paras vaihtoehto
3. = kolmanneksi paras vaihtoehto

- Kitee**
 Rääkkylä
 Tohmajärvi